

s | | o

specialisten in leerprocessen

ICT en KCV

Klassieke | Culturele | Vorming
Verhalengoed / Drama
Beeldende kunst / Bouwkunst

KCV



een duik in het heden



Mannus Goris
Rob Rietberg
Atte Visser

Nuttig voor HBO-opleidingen met cultuurbeschouwing
[o.a. kunsten, talen, sociale opleidingen, communicatie/journalistiek]
en voor WO-studies met cultuuronderzoek [in studiesectoren als
'Taal en Cultuur', 'Gedrag en Maatschappij' en 'Recht']

ICT en KCV

een duik in het heden

Mannus Goris
Rob Rietberg
Atte Visser

Verantwoording

© 2000 Stichting leerplanontwikkeling (SLO) Enschede

Alle rechten voorbehouden. Mits de bron wordt vermeld is het toegestaan om zonder voorafgaande toestemming van de uitgever deze uitgave geheel of gedeeltelijk te kopiëren dan wel op andere wijze te verveelvoudigen.

Auteurs: Mannus Goris, Rob Rietberg, Atte Visser

Eindredactie: Mannus Goris

Vormgeving voorkant: Theo van Leeuwen

Vormgeving en lay-out: Rob Rietberg

Besteladres:

SLO, specialisten in leerprocessen

t.a.v. Martje Jacobs

Postbus 2041

7500 CA ENSCHEDE

Telefoon (053) 4840 358

Fax (053) 4307 692

Inhoud

Woord vooraf	7
1 Inleiding en leeswijzer	8
2 De internetsite	11
2.1 Inleiding	11
2.2 Onderzoekopdracht Paleis op de Dam	12
2.3 Eerste voorbeeld: het Paleis op de Dam	17
2.4 Tweede voorbeeld: het Paleis op de Dam	26
2.5 Procesverslag	35
2.6 Beoordeling van de sites	38
3 Het Romeboek	39
3.1 Inleiding	39
3.2 De website van de Romereis van De Grundel	39
3.3 Producten en correctie	44
3.3.1 Voorbeeld gecorrigeerd werk (oordeel: goed)	45
3.3.2 Voorbeeld gecorrigeerd werk (oordeel: slecht)	48
3.3.3 Voorbeeld gecorrigeerd werk (oordeel: matig)	51
3.4 Beoordeling van de bijdragen	53
4 Internet in de klas	55
4.1 Onderzoekopdracht Philistijnen	55
4.2 Groepsopdracht Pompeii	57
4.3 Opdracht Coriolanus	61
5 ICT en KCV	66
5.1 Inleiding	66
5.2 De meerwaarde van internet voor KCV	66

5.2.1	Internet: informatief en communicatief	66
5.2.2	Leidraad bij verdere beeldvorming (1)	69
5.2.3	Leidraad bij verdere beeldvorming (2)	78
5.2.4	Toekomstperspectief	83
5.3	Wenken aan docenten die ermee verder willen.	84
6	KCV op internet	88
7	Lectuur	89

Woord vooraf

Paul Jansen

SLO, Projectcoördinator ICT

In een project over gebruik van nieuwe technologieën in het vak Klassieke Culturele Vorming raken de uitersten van de tijdslijn elkaar. De cirkel wordt gesloten tussen toekomst en verleden. Dat daaruit kwalitatief hoogstaand, in vele opzichten vernieuwend onderwijs kan volgen, toont deze publicatie.

Vernieuwend. Dat blijkt uit de verschillende manieren waarop ICT wordt gebruikt. Voor het opzoeken van informatie, voor het presenteren van werkstukken op het internet, dus voor een wereldwijd publiek.

Vernieuwend. Dat blijkt ook uit de veranderingen in de didactische aanpak door de docent. Zoeken naar het optimum in het leren waarbij rekening moet worden gehouden met zoveel factoren.

Vernieuwend. Met behoud van het oude. Boeken blijven belangrijk, ondanks alle informatie die op internet beschikbaar is. Een werkstuk staat op internet, maar wordt ook op papier afgedrukt. Soms is ICT vervangend, meestal is het aanvullend en biedt het nieuwe mogelijkheden.

Op weg naar een nieuw evenwicht tussen het oude en het nieuwe.

Dit boek biedt een goede entree voor iedere docent die wil zien hoe je praktisch aan de slag kunt met ICT in KCV. Concrete voorbeelden die navolging verdienen, tips voor de praktijk, leidraden voor verdere ontwikkeling. Alle ingrediënten voor een echte klassieker zijn daarmee aanwezig. De schrijvers verdienen daarvoor een pluim.

1 Inleiding en leeswijzer

de opbouw van deze publicatie

Mannus Goris

De tijd die wij aan het deelproject ICT (informatie-communicatietechnologie) en KCV (klassieke culturele vorming) konden besteden, was kort. Wij moesten ons de spreekwoordelijke meester van de beperking tonen. Volledigheid noch fraaie ICT-kunsten waren het doel. Beeldvorming van ICT-KCV en het slechten van mentale drempels leken ons in deze toegewezen tijd zinvoller. Rob Rietberg en Atte Visser die beiden een ruime ervaring met ICT en KCV/klassieke talenonderwijs, hebben aan deze publicatie meegewerkt om deze doelen te bereiken. Er zijn natuurlijk al meer docenten die ervaring met ICT opgedaan hebben. Wij hopen dan ook dat zij door deze publicatie gestimuleerd worden tot uitwisseling van die ervaring. Daarmee is dan meteen het derde doel aangegeven: het ontstaan van 'netwerking'. Dat kan op internet via websites en e-mail (denk aan bijvoorbeeld www.kcv.nl of uw eigen website).

In dit project ICT en KCV was het eerste streven om docenten KCV die een zekere drempelvrees voor ICT hebben, te bemoedigen aan de hand van werkresultaten van leerlingen. Dat is ook de intentie van hoofdstuk 2. Daarin staan twee uitvoeringen van een opdracht aan leerlingen van 4VWO/gymnasium: het maken van een website over het Paleis op de Dam. Bekijk eerst het werk dat deze generatie laat zien bij het gebruik van de reeds enige tientallen jaren oude media. U kunt zelf de plus- en minpunten van een dergelijke uitvoering bepalen ten opzichte van de 'gewone' opdrachten.

In hoofdstuk 3 wordt u getoond op welke wijze Rob Rietberg zijn website van Romereizen in elkaar gezet heeft: goed afgestemd op de voorbereiding van de excursie en het maken van Romeboeken door de leerlingen zelf. ICT en

correctie van leerlingewerk komen in dit hoofdstuk aan bod. Er staan drie bijdragen van leerlingen (conceptversie) aan het Romeboek in. Rob Rietberg heeft er opmerkingen bij gemaakt; die moeten leiden tot een verbeterde versie. Leerlingen leveren hun bijdrage digitaal aan (via e-mail), de docent plaatst zijn opmerkingen in het document.

Atte Visser vertelt in hoofdstuk 4 over zijn ervaringen met opdrachten waarbij leerlingen via internet informatie moesten zoeken en vervolgens verwerken. Het zijn opdrachten die aan inhouden van Fortuna, een leergang Latijn, gekoppeld zijn. Echter, zij betreffen de cultuurhistorische informatie. En zijn ervaringen leren ons veel over wat er wel en wat er niet in zo'n opdracht moet staan om aan gestelde doelen te voldoen. Hij toont een juiste 'netwerkhouding': leren van elkaar.

Pas in hoofdstuk 5 staat een wat langere tekst. Deze gaat over het nut en de meerwaarde van ICT voor KCV, maar ook over de risico's waaraan velen ten aanzien van ICT-gebruik in onderwijs denken. Rob Rietberg en Mannus Goris zetten allerlei overwegingen op een rij. Het hoofdstuk eindigt met enkele wenken aan docenten die de beschreven meerwaarde (verder) willen effectueren.

Met iets heel praktisch sluiten wij de publicatie af. Het is een 'kaart' met internet-adressen die Atte Visser voor u heeft geselecteerd. Hij heeft vanuit zijn onderwijspraktijk met deze sites goede ervaringen. U kunt de informatie op die sites eens bekijken. Voor de docenten die ondanks hun eigen gebrek aan ICT-vaardigheid toch willen helpen, kan de kaart een geheugensteuntje zijn. U snapt, het zijn zeker alle sites die informatie beschikbaar hebben. In de publicatie staan ook sites vermeld, o.a. de website van Rob Rietberg (www.grundel.nl/romeboek/romeboek.htm), die van Hans Welling (www.wellinkiana.nl), die van de KCV-site (www.kcv.nl) en het KPC (www.kpcgroep.nl) bevatten nog veel aanbevolen sites. Ook voor dit aspect van ICT en KCV

is het belangrijk dat gebruikers van het net (docenten en vooral ook leerlingen) elkaar goed op de hoogte houden van bereikbare informatie.

Wij hopen met deze publicatie een adequate stimulans gegeven te hebben. Als projectuitvoerder dank ik, Mannus Goris, Rob Rietberg en Atte Visser voor hun bereidwilligheid en moed om hun ICT-ervaring nu via deze publicatie te 'globaliseren', een uitvergroete vorm van wereldkundig maken.

2 De internetsite

het Paleis op de Dam, producten van leerlingen

Rob Rietberg

2.1 Inleiding

Dit hoofdstuk biedt de lezer een verslag van een ICT-project voor leerlingen. Het was er dit jaar niet van gekomen om met mijn vierdeklassers in het kader van een excursie naar Amsterdam en het Paleis op de Dam te gaan. Toch wilde ik hen kennis laten maken met de geschiedenis, architectuur en beeldhouwkunst van het gebouw. Zo is het idee gegroeid om de leerlingen op afstand zich te laten bezighouden met dit onderwerp. Een periode vóór de kerstvakantie is gebruikt voor een blok "informatie verzamelen", een periode na de kerstvakantie is gebruikt om het verzamelde materiaal naar een internetpresentatie te vertalen.

Niet op het vlak van de uitvoering, maar op het vlak van de informatieverwerking heb ik mijn leerlingen overschat. Al gauw bleek dat - naast het elders gesignaleerde verschijnsel dat leerlingen snel tevreden zijn, als zij iets hebben gevonden - zij materiaal gebruikten dat van een en dezelfde bron kwam. Het aangereikte materiaal werd daarmee erg eenzijdig.

De meeste leerlingen konden goed uit de voeten met de opdracht om hun gegevens in een webpagina om te zetten. Weliswaar is het in Word voor Windows heel eenvoudig om zo'n pagina te maken ("bestand" > "opslaan als webpagina (*.htm; *.html)"), maar aan echte bewerkingen kom je niet toe en daarmee is de creatieve leerling niet uitgedaagd. Al met al kwamen er wel fraai ogende producten uit de vingers, al dan niet met hulp van het thuisfront (een in wezen oncontroleerbare factor).

Een scheiding in sekse is bij dit soort opdrachten gauw te

constateren: de meeste meisjes zijn tevreden met geprefabriceerde paginaopmaak, jongens sleutelen fanatiek aan hun eindproduct. Het verdient aanbeveling om gemengde groepjes te maken, met één “techneut” aan de knoppen. Eén groep presteerde het om een prachtige PowerPoint-presentatie te maken, maar dat was niet conform de opdracht!

2.2 Onderzoeksopdracht Paleis op de Dam: richtlijnen

(Hieronder volgt de onderzoeksopdracht, zoals die aan mijn leerlingen op papier is uitgereikt, voorafgaand aan het eerste projectblok. De leerlingen worden slechts bij hun voornamen genoemd. De voorbeelden van het door leerlingen gemaakte werk zijn, zo goed en zo kwaad als dat ging, met behoud van de oorspronkelijke lay-out overgenomen. Let op: in gedrukte vorm gaat de structuur van een internetsite verloren. Raadpleeg om een juiste indruk hiervan te krijgen de sites op <http://www.grundel.nl/tf/ot/werkstukken>.)

Voor het project Paleis op de Dam zijn vier weken uitgetrokken, waarin twee blokken zijn ondergebracht:

- ♦ een onderzoek naar het Paleis op de Dam zelf en
- ♦ het presenteren van je onderzoeksresultaten in een HTML-pagina die je op het internet publiceert.

Elk blok resulteert in een aparte beoordeling.

Blok 1

Het onderzoek

Voor het onderzoek verzamel je informatie op de inmiddels aangeleerde wijze. Je resultaten verwerk je in een verslag waarin zijn opgenomen een

- ♦ verantwoording,
- ♦ beschrijving van je onderzoek,
- ♦ beschrijving van het gevonden materiaal,
- ♦ presentatie van illustratief materiaal,
- ♦ overzicht van je conclusies,
- ♦ lijst van geraadpleegde bronnen en illustratiemateriaal
- ♦ tijdschrijftabel.

Aandachtspunten

Bij het verwerken van de informatie zoek je met bijzondere aandacht naar

- ♦ de bouwgeschiedenis: ontstaan van het Paleis op de Dam, bedoeling van het Paleis op de Dam
- ♦ de bouwmeesters en schilders: de architect Jacob van Campen, de beeldhouwer Artus Quellinus, (ter keuze) de schilders Ferdinand Bol, Govert Flinck, Jan Lievens
- ♦ de inspiratiebronnen: Vitruvius, Andrea Palladio, Vincenzo Scamozzi
- ♦ bijzondere vertrekken in het Paleis op de Dam (ter keuze): de Burgerzaal, de Schepenzaal, het Burgemeestersvertrek, de Vroedschapskamer, de Vierschaar

Blok 2

Als je het onderzoek afgerond en gepresenteerd hebt, mag je dit als een concept beschouwen voor je publicatie op internet. Het is van belang dat je je aansluit bij een groep waarin een tamelijk computervaardige medeleerling zit, als je zelf al niet een bent!

Structuur

Zorg ervoor dat je presentatie een duidelijke structuur heeft. Je website moet eerder eenvoudig en dus overzichtelijk zijn dan ingewikkeld en spectaculair. Maak een welkomspagina, vanwaaruit de lezer naar hoofd- en subonderwerpen kan laveren. Vergeet niet ervoor te zorgen dat deze gemakkelijk en snel terug kan bladeren! Zorg voor de mogelijkheid om reacties via een e-mail-adres achter te laten.

HTML-code

Teksten en plaatjes kun je niet zo maar op het internet zetten. Daarvoor heb je een universele code nodig: HTML (hypertext mark-up language). Er bestaan diverse manieren om op relatief eenvoudige wijze een HTML-pagina op te bouwen. Je kunt vanuit Word for Windows zulke teksten op de standaardwijze opmaken en ze dan opslaan als HTML-file. Als je gewend bent met Netscape te werken, kun je daarmee ook Netscape Composer oproepen en teksten voor het internet leesbaar maken. Bij Internet Explorer wordt tegenwoordig (een simpele versie van) Frontpage geleverd, ook een tamelijk gebruiksvriendelijk HTML-opmaak-programma.

Als je “kaal” wilt werken is het ook mogelijk met het meest eenvoudige tekstverwerkingsprogramma teksten in broncode te schrijven en die op te slaan met de extensie *.htm of *.html. Je moet je teksten wel opmaken met codes. Zonder die codes verschijnt er niets op

het scherm...

Hieronder volgen enkele basale codes, waarmee je snel een pagina kunt opbouwen. Denk erom: een code bestaat altijd uit een opening `<code>` en een afsluiting `</code>`; hiertussen krijg je de gewenste tekstopmaak. Elke pagina moet minimaal gecodeerd zijn met `<html><body>` en `</body></html>`.

```
<html> maakt pagina leesbaar voor internet
<body> maakt hieropvolgende codes leesbaar
<title> bevat titel van het document </title>
<a href="http:// ... "> maakt url leesbaar </a>
<p> maakt nieuwe alinea </p>
<br> maakt nieuwe regel </br> (internet luistert
niet naar ENTER)
<pre> handhaaft oorspronkelijke opgemaakte tekst-
indeling </pre>
<strong> maakt tekst vet </strong>
<hr> maakt een horizontale lijn, handig voor afschei-
dingen </hr>
 toont plaatje (geen afslui-
ting nodig)
<a href="mailto:e-mail-adres"> toont e-mail-adres
</a>
pagina afsluiten met
</body>
</html>
```

Procedure

De bestanden voor je website mag je tijdens de duur

van het blok tussentijds opsturen. Wij zorgen ervoor dat je pagina's, ook in ruwe vorm, al op het internet worden gepubliceerd. Op deze wijze geef je anderen op elk gewenst moment inzicht in de ontwikkeling ervan.

Voorbeeld van een eenvoudige html-pagina

```
<html>
<title>mijn poging</title>
<body>
Dit is een poging mijn <strong>tekst</strong> op
het internet te plaatsen.
<hr>
<p>
Hier volgt een tekst in kant-en-klare opmaak:
<p>
<pre>
Gallia est omnis divisa in partes tres,
quarum unam incolunt Belgae,
aliam Aquitani, tertiam qui ipsorum lingua Celtae,
nostra Galli appellantur.
Hi omnes lingua, institutis, legibus inter se differunt.
Gallos ab Aquitanis Garumna flumen,
a Belgis Matrona et Sequana dividit.
</pre>
<p>
Stuur een reactie naar <a href=mailto:
varronious@netscape.net>mij!</a></p>
</body>
</html>
```


Probeer het maar eens uit. Kopieer bovenstaande broncode (vanaf `<html>` tot en met `</html>`), geef het bestand bijv de naam “poging.htm” en roep het op met Internet Explorer of Netscape.

2.3 Eerste voorbeeld: het Paleis op de Dam

Leon, 4de klas

Wim, 4de klas

Inleiding

In deze opdracht moesten we informatie opzoeken over het Paleis op de Dam. We hadden hiervoor de computer, het internet en de bibliotheek tot onze beschikking. WE kregen hiervoor twee uren. De rest moesten we in KWT (keuzewerktijd) of thuis doen. De bedoeling is van dit verslag een internetsite te maken.

Stadhuis op de Dam (bouw 1648/1665), tevens Koninklijk Paleis.

Het koninklijk paleis werd tussen 1648 en 1665 gebouwd als stadhuis van Amsterdam. De ontwerper was Jacob van Campen. Voor de vervanging van het bouwvallig geworden stadhuis waren verschillende ontwerpen ingediend. De Vrede van Münster in 1648 bracht zo'n gelukzaligheid met zich mee dat het meest ambitieuze plan werd uitgevoerd. Het stadhuis werd op zo'n groot formaat gebouwd dat het jarenlang het grootste bestuurlijke gebouw van Europa is geweest. Het gebouw is gestut door 13659 palen. Het “achtste wereldwonder” werd de parel in de kroon van Amsterdam. Het ge-

bouw moest de rijkdom en het aanzien van de stad Amsterdam weerspiegelen. Het gebouw werd geheel



Van bovenaf ziet men dat het gebouw niet zo massief is als het lijkt (foto genomen vanuit reuzenrad op de Dam).

gebouwd uit Bentheimer zandsteen, dat oorspronkelijk zeer licht gekleurd was. Van binnen werd veel marmer gebruikt. Jacob van Campen, die de eerste Hollandse classicus was, liet zich inspireren door de Romeinse bestuursgebouwen. Voor de burgemeesters van Amsterdam werd een nieuw Capitool gebouwd. Opvallend aan het bouwwerk is het ontbreken van een monumentale ingangspartij. Dit was gedaan om te laten zien dat dit stadhuis van iedereen was. Het beeldhouwwerk van het gebouw werd vervaardigd door Artus Quellinus. In 1655 werd het stadhuis feestelijk ingehuldigd, maar het was pas in 1665 geheel voltooid. Aan het interieur werd tot in de 18e eeuw gewerkt. Het gebouw is tot 1808 stadhuis gebleven. Daarna werd het door koning Lodewijk Napoleon veranderd in een paleis. De galerijen werden door houten wanden in vertrekken verdeeld en aan de voorzijde werd een balkon aangebracht. In de 20e eeuw werd het gebouw meerdere malen gerestaureerd. De verbouwingen uit Lodewijk Napoleons tijd werden hierbij ook teruggedraaid. Het gebouw is na 1960 gedeeltelijk opengesteld voor publiek.

Bouwmeesters van het paleis

Jacob van Campen (2 febr. 1595 - 13 sept. 1657)

Jacob van Campen was een Nederlands Architect en schilder. Hij werd in 1614 opgenomen in het schildersgilde van Haarlem en bezocht van 1615 tot 1621 Italië. Hij ontmoette hier de theoreticus en architect Vincenzo



*Jacob van
Campen*

Scamozzi, een leerling en bewonderaar van Andrea Palladio. Hier bestudeerde Jacob van Campen de werken van de architecten Serlio, Vignola, Palladio en Scamozzi. Van zijn moeder erfde hij het landgoed Randenbroeck, waar hij sinds 1632 geregeld verbleef en een schildersschool vestigde. Van Campen introduceerde, wat later het Hollands classicisme, waar ook de classicistische variant van de Barok onder wordt verstaan, zou worden genoemd. Hij zette zich af tegen de overdadige versieringen in het werk van bijvoorbeeld Lieven de Key en Hendrick de Keyser. Hij is in dat oogpunt vergelijkbaar met Inigo Jones uit Engeland.

Jacob van Campen kreeg in 1654 ruzie met het stadsbestuur van Amsterdam. Hierdoor kreeg Daniël Stalpaert (stadsbouwmeester van Amsterdam) de leiding over het project. Enkele van Jacobs (bekendere) bouwwerken zijn het Huis ten Bosch, het Mauritshuis, het huis van Constantijn Huygens, de Nieuwe Kerk van Haarlem en de Amsterdamse schouwburg.

Artus Quellinus (30 aug. 1609 - 23 aug. 1668)

Artus Quellinus, wat een latinisering is van zijn naam, die oorspronkelijk Artus Quellijn was. Hij was de zoon van Erasmus I. Hij werkte in 1631 in Rijsel (Lille), in 1634 werkte hij voor prins Frederik Hendrik aan het



Schilderij door Ferdinand Bol. Het stelt waarschijnlijk Artus Quellinus voor.

kasteel Honselaarsdijk. Hij bezocht hierna Italië en in 1639 keerde hij terug naar Antwerpen. In ± 1641 werd hij meester van het St. Lucasgilde. Hij had hier een groot atelier. Artus Quellinus bracht de Romeinse barokstijl naar Antwerpen en werd hierdoor de belangrijkste vertegenwoordiger van de hoogbarok. Van 1650 tot 1664 was hij in Amsterdam waar hij de reliëfs van de Galerij en de Burgerzaal net als de 3 grote beelden van 3 Ro-

meinse goden, die geplaatst zijn in de hoeken van de Galerij. Hij maakte in die jaren ook enkele grafmonumenten. Veel van de werken waarvan men vroeger zei dat ze van Quellinus waren, blijken nu van zijn zwager te zijn; Pieter I Verbruggen. De invloed van Artus, die hij o.a. doorgaf aan zijn zoon, Artus II, en G. Grupello, heeft tot in de 18e eeuw zijn doorwerking gehad.

Ferdinand Bol (24 juni 1616 - 24 aug. 1680)

Ferdinand Bol was een Noord-Nederlands portret- en historieschilder. Hij was leerling van Rembrandt, die hij in zijn stijl lange tijd als voorbeeld heeft genomen. Deze invloed neemt wel af met de jaren maar de invloed van Rembrandt blijft aanwezig. In zijn tijd was hij een graag geziene schilder. Hij heeft ook meegewerkt bij het beschilderen van de zalen in het Paleis op de Dam, o.a. in het Burgemeestersvertrek. Zijn schilderijen zijn te vinden in het Rijksmuseum in Amsterdam en het Museum Boijmans van Beuningen.

Enkele zalen en kamers in het paleis

Burgerzaal

De Burgerzaal is op de eerste verdieping. Achter de vier-schaar is een trappenhuis dat naar deze zaal leidt. Het was een openbare ruimte waar burgers elkaar konden ontmoeten. De afmetingen van het vertrek deed en doet de meeste bezoekers versteld staan. De zaal is 33,96 meter lang, 16,98 meter breed en 25,47 meter hoog, wat gelijk is aan een Romeins basilicum. Op de vloer zijn in het marmer het westelijk en het oostelijk half-rond en de noordelijke sterrenhemel ingelegd. Het was

de bedoeling dat de zuidelijke sterrenhemel op het plafond zou komen maar dat is er niet meer van gekomen.



*Panoramische opname
van de burgerzaal.*

De schilderijen die nu op het plafond staan zijn van de 18e eeuw. Zo kan de burger door het universum en over de wereld dwalen, als een zeilschip. Boven de ingang waar men binnenkomt via het trappenhuis zit De Stad Amsterdam. Zij wordt afgebeeld met olijftakken en palmladeren in haar hand. Aan haar voeten ligt een leeuw en naast haar staan twee vrouwen, die voor kracht en wijsheid staan. Via de westelijke ingang komt men in de “rechtzalen” zoals de Schepenzaal. Boven deze ingang staat dan ook De Gerechtigheid die De Hebzucht en De Nijd vertrapt. Naast hem staan De Straf en De Dood. In de hoeken van de zaal staan de elementen aarde, water, lucht en vuur uitgebeeld. Alles komt erop neer dat Amsterdam het middelpunt van het universum moet voorstellen. De kroonluchters stammen uit de tijd van Lodewijk Napoleon.

De Vierschaar

De Vierschaar is op de begane grond. Hier werden doodvonnissen uitgesproken, maar de rechtszaak werd gehouden in de Schepenzaal. Het uitspreken van het doodvonnis in de Vierschaar was alleen maar ceremonieel. Door de bronzen hekken konden de burgers het schouwspel van de Dam bekijken. De vrij kleine kamer

bestaat uit twee verdiepingen, zodat de burgemeesters vanuit hun kamer de Vierschaar in konden kijken. De zaal lijkt op een oude senaatszaal uit het oude Rome.

Foto van de Vierschaar.



De inspiratiebronnen voor het ontwerp van het paleis

Marcus Vitruvius Pollio (data onbekend)

Marcus Vitruvius Pollio of kortweg Vitruvius was een Romeins bouwmeester uit de tijd van keizer Augustus en schreef een werk over architectuur. Hierin wordt de bouw van o.a. tempels, waterleidingen, uurwerken, oorlogsmachines en zelfs hele steden. Zijn gegevens haalde Vitruvius gedeeltelijk uit eigen ervaringen en verder voornamelijk uit Griekse bronnen. Het werk van Vitruvius is zeer belangrijk omdat de authentieke Griekse bronnen verloren zijn gegaan. Op de bouw van de Renaissance tot en met de 18e eeuw heeft hij veel invloed gehad.

Andrea Palladio (30 nov. 1508 - 19 aug. 1580)

Andrea Palladio of voluit Andrea di Pietro was een Italiaans architect, theoreticus en publicist. Hij was de belangrijkste meester van de late renaissance. Hij beïnvloedde door zijn bouwkunst en door zijn geschriften de ontwikkeling van de Europese bouwkunst. Voor de uitgave van de boeken van Vitruvius verzorgde hij de illustraties. Zijn bouwstijl is herkenbaar door eenvoud en harmonie. Zijn hele leven woonde hij in Vicenza, waar veel gebouwen van hem staan.

Vincenzo Scamozzi (1552 - 7 aug. 1616)

Vincenzo Scamozzi was ook een Italiaans architect en theoreticus, en leerling van Jacopo Sansovino, en was een navolger van zijn stadsgenoot Andrea Palladio. Van hem voltooide hij het Teatro Olimpico en de Villa Rotonda. In 1600 kwam hij in Salzburg terecht, na enkele jaren door Europa te hebben gezworven, waar hij de voorgevel van de kathedraal en de pleinen eromheen ontwierp. Scamozzi had een grote invloed op de Nederlandse architectuur. Zijn boeken zijn in de 17e, 18e en 19e eeuw vertaald en werden veelgebruikt in het bouwkundige onderwijs.

Conclusies en verbanden

Uit ons onderzoek kunnen wij opmaken dat:

- ◆ Het Paleis op de Dam is, wat stijl betreft, een soort “toevalstreffer” geweest, want door de toevallige omstandigheid “Vrede van Munster” is het plan van Van Campen gekozen en doordat Van Campen Palladio en Scamozzi had bestudeerd en bewonderde, is het in de stijl geworden die het nu is.

- ◆ Ferdinand Bol en Artus Quellinus moeten elkaar goed gekend hebben want Ferdinand Bol heeft een schilderij met (vermoedelijk) Artus Quellinus gemaakt.
- ◆ De stijlen van Van Campen, Quellinus en Bol komen sterk overeen doordat zij allen dezelfde voorbeelden hadden, nl. Vitruvius, Palladio en Scamozzi.

Bronvermelding en tijdschrijftabel

Encarta (r) Encyclopedie Winkler Prins Editie. (c) 1993-1998, Microsoft Corporation/ Elsevier.

Internetsites:

<http://www.bmz.amsterdam.nl/adam/index.html>

http://www.grundel.nl/tf/ot/bbk_verzamellijst.htm

	Leon	Wim
Instructie	10	10
Informatie zoeken (tekst)	180	90
Informatie verwerken	60	60
Informatie zoeken (afbeeldingen)	30	40
Uittypen		180
Reflectie	15	15
Totaal in min.	295	395

2.4 Tweede voorbeeld: het Paleis op de Dam

Voorwoord

Wij (Bianca, Iris, Serena en Annemieke) hebben een onderzoek gedaan naar ‘Het Paleis op de Dam’. De eerste les hebben wij instructies gekregen van de leraren en hebben we de taken verdeeld: Bianca en Annemieke zouden informatie zoeken over de bouwmeesters en schilders en over de bijzondere vertrekken in ‘Het Paleis op de Dam’, Iris en Serena zouden informatie zoe-



Het paleis op de Dam, voorzijde.

ken over de bouwgeschiedenis en de inspiratiebronnen. Deze informatie is gevonden op het internet, in encyclopedieën, op Encarta en op het Spectrum. In de tweede les hebben we het zoeken naar informatie afgerond en hebben Serena en Iris het voorwoord geschreven. Dinsdag, 21 december, in KWT hebben wij al de informatie verzameld en geordend. We hebben het verslag met z'n allen uitgewerkt en getypt.

Bouwgeschiedenis

Het Koninklijk Paleis werd tussen 1648 en 1665 gebouwd als stadhuis van Amsterdam. De ontwerper was

Jacob van Campen, maar de technische uitvoering werd gedaan door stadsbouwmeester Daniël Stalpaert. In 1654 kreeg Daniël Stalpaert de volledige leiding, omdat Van Campen in conflict kwam met het stadsbestuur. Het beeldhouwwerk werd gemaakt door Artus Quellinus en zijn medewerkers. In 1655 werd het stadhuis feestelijk ingehuldigd, maar het was toen nog niet af. Pas in 1665 was het gebouw klaar, terwijl aan de inrichting van de vertrekken tot aan het begin van de 18e eeuw is gewerkt.

Het oude Middeleeuwse stadhuis is in 1652 afgebrand. Voor de vervanging van het bouwvallig geworden stadhuis waren verschillende ontwerpen gemaakt. Het werd het grootste bestuurlijke gebouw van het toenmalig Europa. Het gebouw moest de rijkdom en het aanzien van de stad Amsterdam weerspiegelen. Het gebouw werd geheel gebouwd uit Bentheimer zandsteen (oorspronkelijk zeer licht gekleurd) en met name in het interieur veel marmer. Jacob van Campen liet zich inspireren door de Romeinse bestuurlijke paleizen.

Het stadhuis van Jacob van Campen is het belangrijkste historische en culturele monument van de 17e eeuw. Het gebouw is dan ook veel te zien op oude afbeeldingen. Het gebouw is tot 1808 stadhuis gebleven. Daarna werd het door koning Lodewijk Napoleon veranderd in een paleis. De galerijen werden door houten wanden in vetrekken verdeeld. Aan de voorzijde werd een balkon geplaatst. Uit deze tijd komen de fraaie meubelen, die in het paleis te zien zijn. In de 20e eeuw werd het gebouw meerdere malen gerestaureerd, waarbij de verbouwen van Napoleon werden wegggehaald. Het gebouw werd in zijn oorspronkelijke staat teruggebracht,

waardoor het gebouw weer leek op een bestuurlijke tempel in klassieke traditie. Na de restauratie in 1960 werd het gebouw beperkt opengesteld voor het publiek.

Bouwmeesters en schilders

Jacob van Campen - Jacob van Campen (1595-1657) was een van de belangrijkste vertegenwoordigers van het Hollands classicisme. Schilderkunst en architectuur waren zijn hulpmiddelen bij de verwezenlijking van een ideaal: het opnieuw scheppen van een universele har-



Jacob van Campen
(1595-1657).

monie, zoals men die had leren kennen uit de klassieke oudheid. Tijdens zijn verblijf van 1615 tot 1621 in Italië ontmoette hij architect en theoreticus Scamozzi. Van Campen bestudeerde de architectuurtractaten van o.a. Scamozzi en Palladio. De bekendste scheppingen van Van Campen zijn het voormalige Stadhuis, tegenwoordig Koninklijk Paleis, in Amsterdam en het Mauritshuis in 's-Gravenhage.

Artus Quellinus - Artus Quellinus (1609-1668) was de zoon van Erasmus 1. Hij was een beeldhouwer en hij werd tijdens zijn verblijf in Italië beïnvloed door Frans Duguesnoy en Bernini. Artus bracht de Romeinse barokstijl naar Antwerpen. Van 1650 tot 1664 verbleef hij in Amsterdam, waar hij voor het Stadhuis op de Dam beelden en reliëfs in de Grote Gallerij en de Burgerzaal maakte, ook de twee frontons. Zijn invloed heeft tot diep in de achttiende eeuw doorgewerkt.

Ferdinand Bol - Ferdinand Bol (1616-1680) was een Noord-Nederlandse schilder en etser, leerling van Rembrandt. Ook hij werkte mee aan de decoratie van het Paleis op de Dam, wat toen nog het Stadhuis te Amsterdam was. Hij is vooral bekend geworden vanwege historiestukken en portretten.

Inspiratiebronnen

Vitruvius, voluit *Marcus Vitruvius Pollio* - Romeins bouwmeester uit de tijd van keizer Augustus, schreef een werk over architectuur, *De architectura*, in tien boeken (ca. 25 v.C.), waarin zeer uiteenlopende zaken worden behandeld: de bouw van woningen en tempels, de aanleg van steden, de constructie van waterleidingen, maar ook de vervaardiging van uurwerken en oorlogsmachinerieën. Het is het enige systematische werk over architectuur dat uit de oudheid bekend is; de bijbehorende tekeningen zijn niet bewaard gebleven. Zijn gegevens putte Vitruvius gedeeltelijk uit eigen ervaring, maar verder vnl. uit Griekse bronnen (o.a. Hermogenes). Daar deze laatste alle verloren zijn gegaan, is het werk van Vitruvius met het oog op de theoretische ken-

nis van de antieke bouwkunst des te belangrijker. Op de bouwkunst van de Renaissance tot en met de 18de eeuw heeft het werk van Vitruvius (in handschrift bekend in de middeleeuwen, pas teruggevonden in 1414), grote invloed gehad. Door 16de-eeuwse bewerkers en uitgevers van *De architectura* werden tekeningen van eigen makelij toegevoegd.

Andrea Palladio, eigenlijk *Andrea di Pietro Palladio* (1508-1580) was een Italiaans architect, theoreticus en publicist. Hij was de belangrijkste meester van de late renaissance en maakte diepgaand studie van de klassieke architectuur. Hij beïnvloedde zowel door zijn bouwwerken als door zijn geschriften de verdere ontwikkeling van de Europese bouwkunst. Voor de uitgave van Vitruvius door Daniele Barbaro (1556) verzorgde hij de illustraties. Het merendeel van zijn gebouwen wordt gekenmerkt door grote harmonie en eenvoud in de proporties. Zijn voornaamste werken te Vicenza, waar hij bijna zijn hele leven verbleef, zijn de zgn. Basilica (1549), de palazzi Thiene (ca. 1545-1550), Chiericati (1550 vv.), Valmarana (1565-1566), Barbarano (vóór 1570) en Porto-Breganze (1570 vv.), benevens de Villa Capra of La Rotonda (1550-1551) en het beroemde Teatro Olimpico (1580; in 1585 door Scamozzi voltooid).

Vincenzo Scamozzi - Scamozzi (Vicenza 1552 - Venetië 1616) was een Italiaans architect en theoreticus, leerling van Jacopo Sansovino. Hij was een navolger van zijn stadgenoot Palladio, van wie hij o.a. het Teatro Olimpico en de Villa Rotonda voltooide. Omstreeks 1600 brachten langdurige omzwervingen door Europa hem in

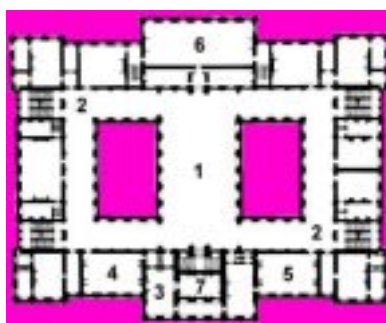
Salzburg waar hij de voorgevel van de kathedraal ontwierp (ca. 1604) en de grote pleinen om de kathedraal. Scamozzi had grote invloed op de Nederlandse architectuur: in 1640 verscheen de eerste Nederlandse vertaling en bewerking door Bosboom; in de 17de eeuw verschenen nog twintig Bosboom-edities, gevolgd door nog enkele in de 18de en 19de eeuw; tot het begin van de 19de eeuw werden deze in het bouwkunstonderwijs gebruikt.

Onderlinge relatie

Palladio heeft de illustraties bij het werk van Vitruvius gemaakt. Scamozzi was een navolger van zijn stadsgenoot Palladio en Scamozzi heeft het beroemde Teatro Olimpico van Palladio uiteindelijk voltooid.

Relatie met Jacob van Campen

Van Campen heeft het werk van Palladio en Scamozzi bestudeerd. De decoratie van Van Campen is (soms letterlijk) aan Scamozzi's L'Idée dell' Architettura Universale ontleend.



*Plattegrond
eerste
verdieping
Paleis op de
Dam (voor
verklaring van
de nummers
zie vorige
pagina).*

Byzondere vertrekken

Plattegrond eerste verdieping van het Paleis op de Dam:

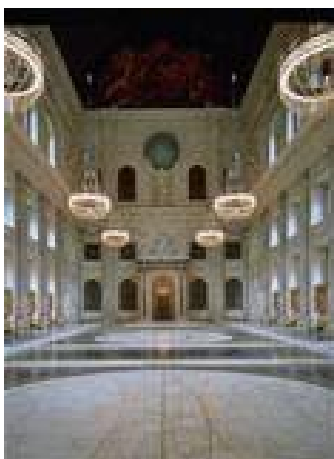
1) Burgerzaal, 2) Galerijen, 3) Burgemeestersvertrek, 4)



*De marmeren vloer
in de Burgerzaal.*

Oud-Raadzaal, 5) Vroedschapszaal, 6) Schepenzaal, 7)
Vierschaar.

De belangrijkste zaal is de Burgerzaal. De Burgerzaal



*De Burgerzaal,
overzicht.*

op de eerste verdieping, bereikbaar via een trappenhuis achter de Vierschaar, was een openbare ruimte waar burgers elkaar konden ontmoeten. Maar de ruimtelijke werking van de reusachtige ruimte deed de bezoeker reeds vanaf de trap versteld staan. De zaal heeft ideale verhoudingen: lengte 34 meter, breedte 17 meter en hoogte 25,5 meter. Naar voorbeeld van de Romeinse basilica komen twee gestapelde pilasterstellingen voor. De zuilenrijen dragen een vrij donker tongewelf.

De Burgerzaal

De burgerzaal was ontworpen naar het voorbeeld van de grote openbare vergaderzalen van de Romeinse burgers. En voor zover we uit oude prenten kunnen op-



Aantal beelden uit de Burgerzaal: Moeder Aarde, Venus en Cronus.

maken werd de ruimte ook inderdaad als een soort overdekt plein waar burgers elkaar konden ontmoeten gebruikt. De zaal was ontworpen als weerspiegeling van de aarde en de sterrenhemel, in de vloer was de hele wereldkaart aangebracht. Atlas troonde daarboven, eronder zat de Amsterdamse stedenmaagd met de symbolen voor vrede en voorspoed in de hand en de koop-

man-regent die door de burgerzaal liep kon met zijn voeten het pad van zijn schepen over de wereldzeen letterlijk nalopen. Aan de grenzen hiervan stonden acht Romeinse godenbeelden, waarvan sommige duidelijk verwezen naar bepaalde afdelingen:

- ♦ de godin Venus stond vlak voor de trap naar het kantoor voor Huwelijkszaken;
- ♦ de oorlogsgod Mars stond voor de trap naar de Krijgsraadkamers;
- ♦ Mercurius stond in de hoek van de Wisselbank;
- ♦ Moeder Aarde stond bij de Weeskamer.

Tijdschrijftabel

	<i>Annemieke</i>	<i>Bianca</i>	<i>Serena</i>	<i>Iris</i>
Instructie	15	15	15	15
Opzoeken	100	80	80	100
Verwerken	40	40	40	40
Uittypen	35	50	50	35
Totaal in min.	190	185	185	190

Bronvermelding

<http://www.bmz.amsterdam.nl/adam/nl/groot/paleis.html>

<http://www.bmz.amsterdam.nl/adam/nl/bouwm.jvc.html>

<http://www.bmz.amsterdam.nl/adam/nl/groot/paleis1.html>

<http://www.kon-paleisamsterdam.nl/>

Groot Winkler Prins Encyclopedie, deel 19

Encarta 99 Winkler Prins Editie - encyclopedieartikelen, Spectrum 97

2.5 Procesverslag

Hieronder volgt het procesverslag van een viertal leerlingen. Zij hebben geprobeerd zo nauwkeurig mogelijk de werkwijze te beschrijven waarmee zij de opdracht hebben uitgevoerd en vooral hoe zij hun weg op het internet hebben gevonden. Nota bene: KWT = keuzewerktijd.

Procesverslag van Anne, Inge, Liedeke en Marlous

Eerste les. We kregen instructies over de nieuwe opdracht, een internetsite ontwerpen over Het paleis op de Dam. Die instructie bestond uit 2 vellen papier. Op de eerste stond wat precies de bedoeling was. De bedoeling was om over vier aspecten van het Paleis een site te maken, te weten de bouwgeschiedenis, de bouwmeesters en schilders, de inspiratiebronnen de bijzondere betrekken. Binnen deze ‘hoofdonderwerpen’ moesten ook bepaalde onderwerpen worden behandeld. Bij de bouwgeschiedenis moest het ontstaan en de bedoeling van het Paleis genoemd worden. Bij de bouwmeesters en schilders moest het over Jacob van Campen, Artus Quellinus en eventueel Ferdinand Bol, Govert Flinck en Jan Lievens gaan.

Bij de inspiratiebronnen moesten Vitruvius, Andrea Palladio en Vincenzo Scamozzi worden behandeld. En er moest minstens 1 bijzonder vertrek worden behandeld, waarbij er keuze was tussen de Burgerzaal, de Schepenzaal, het Burgemeestersvertrek, de Vroedschapskamer en de Vierschaar.

De introductie tijdens deze eerste les duurde ongeveer

een kwartier. Daarna hebben we groepen van 4 personen gevormd en zijn binnen onze groep de taken als volgt gaan verdelen:

Liedeke: Bouwgeschiedenis

Inge: Inspiratiebronnen

Anne: Bouwmeesters en schilders

Marlous: Bijzonder(e) vertrek(ken)

De rest van de les, nog 30 minuten, hebben we besteed aan het zoeken van informatie op het internet. Daar zijn we eerst naar verschillende zoekmachines gegaan. Het waren de volgende zoekmachines: *www.ilse.nl* en *www.vindex.nl* en *www.altavista.com*. Vooral deze laatste zoekmachine heeft ons aan goede sites geholpen.

De tweede les. De tweede les van ons project hebben we eerst een klein groepsoverleg gehouden. Daarin hebben we onze vorderingen in het onderzoek besproken, wat ongeveer 10 minuten duurde. De rest van de tijd, 40 minuten, hebben we wederom gebruikt om de computer te raadplegen. In de eerste plaats weer het internet, om de sites die de zoekmachine Altavista ons had bezorgd te raadplegen. Dat waren de volgende sites:

Bron 1: *www.bmz.amsterdam.nl/adam/nl/groot/paleis4.html*

Bron 2: *www.bmz.amsterdam.nl/adam/nl/bouwm/jvc.html*

Bron 3: *www.bmz.amsterdam.nl/adam/nl/groot/paleis9.html*

Bron 4: *www.bmz.amsterdam.nl/adam/nl/groot/paleis.html*

Op deze vier sites vonden we informatie over de bouwgeschiedenis van het paleis.

Bron 5: *http://www.kon-paleisamsterdam.nl*

Deze site hebben we wel geraadpleegd, maar we hebben geen informatie gevonden die we zochten.

We hebben ook nog 2 KWT-uren van elk 50 minuten aan het onderzoek gewerkt. De eerste keer hebben we eerst weer internet gebruikt. Dat duurde ongeveer 25 minuten. De rest van de tijd hebben we gebruikt om de ons ter beschikking gestelde boeken te raadplegen.

Bron 1: *Schat van beitel en penseel door Eymert-Jan Goossens* (pagina 9 t/m 13). Dit boek hebben we gebruikt om veel van onze informatie uit te halen over de bouwgeschiedenis.

Bron 2: *Geert Mak: Het stadspaleis – Geschiedenis*. Wel geraadpleegd, niets gevonden.

Bron 3: *Het Paleis op de Dam- Methode Forum*. Wel geraadpleegd, niets gevonden.

Tijdens het tweede KWT-uur hebben we getracht alle artikelen mooi onder elkaar te zetten en de juiste plaatjes erbij te zetten. Dit is volgens ons redelijk gelukt.

Hier kwamen de plaatjes vandaan:

Bron 1: www.bmz.amsterdam.nl/adam/nl/groot/paleis4.html

Bron 2: www.bmz.amsterdam.nl/adam/nl/bouwm/jvc.html

Bron 3: www.bmz.amsterdam.nl/adam/nl/groot/paleis9.html

Bron 4: www.bmz.amsterdam.nl/adam/nl/groot/paleis.html

Ieder lid van onze groep heeft zich thuis vooral ingezet om de informatie te selecteren en te verwerken tot een mooi werkstuk. Voor ieder van ons heeft dat ongeveer 80 tot 100 minuten gekost. Alleen Anne is langer bezig geweest. Zij heeft de lay-out ook voor haar rekening genomen. Da kostte haar ongeveer drie kwartier.

We hebben thuis op onze computers ook Encarta Winkler Prins Editie 99 gebruikt. Deze encyclopedie

leverde ons vooral veel informatie over de volgende kunstenaars en inspiratiebronnen op: Jacob van Campen, Artus Quellinus, Govert Flinck, Vitruvius, Vincenzo Scamozzi en Andrea Palladio.

2.6 Beoordeling van de sites

Hoe beoordeel je het werk? Het raadplegen van een beperkt aantal bronnen zorgde voor veel overlap. Bij dit aspect van het werk heb ik enige coulance getoond. Vooraf is wel duidelijk gesteld dat de informatiewaarde hoog moest zijn; er zou niet expliciet gekeken worden naar 'toeters en bel-len'.

4KCV 1999-2000															
website naam /	P. o/d	D.	Sa	Bre	Bru	In	On	Ge	Bro	Op	Ov	Pr	S	T	C
deelscores	3	3	3	3	6	6	6	6	4	4	4	4	45	50	10
5 Serena	1	2	0	5	4	5	5	2	3	1	28	33	6,6		
6 Iris	1	2	0	5	4	5	5	2	3	1	28	33	6,6		
7 Annemieke	1	2	0	5	4	5	5	2	3	1	28	33	6,6		
11 Bianca	1	2	0	5	4	5	5	2	3	1	28	33	6,6		
17 Wim	1	1	2	6	4	5	5	3	2	2	31	36	7,2		
26 Leon	1	1	2	6	4	5	5	3	2	2	31	36	7,2		

Voorbeeld van een eindbeoordeling van de website Paleis op de Dam.
Sa=samenwerking, Bre=breedte, Bru=bruikbaarheid, In=Inzicht,
On=onderbouwing, Ge=geloofwaardigheid, Bro=bronnen, Op=opbouw,
Ov=overtuigingskracht, Pr=presentatie, S=subtotaal, T=totaal,
C=cijfer. Het cijfer in de eerste kolom verwijst naar het leerlingnummer
in de klas.

Zodoende ben ik gekomen tot tien beoordelingscriteria (met tussen haakjes het maximale aantal punten): samenwerking (3), breedte van het onderzoek (3), bruikbaarheid (3), inzicht (6), onderbouwing (6), geloofwaardigheid (6), bronnen (6), opbouw (4), overtuigingskracht (4) en presentatie (4). De score (maximaal 45) wordt opgehoogd met een bonus van 5, zodat het cijfer verkregen wordt door de totaalscore te delen door 5. Criteria 4 t/m 7 beslaan het onderzoek zelf en hebben het meeste gewicht gekregen in de beoordeling.

3 Het Romeboek

hoe je leerlingen een gids over Rome laat maken

Rob Rietberg

3.1 Inleiding

Het in eigen beheer maken van een gids voor Rome (het 'romeboek') is geen uitzonderlijke praktijk voor gymnasia en scholen met gymnasiale afdelingen. Maar hoe maken we zo'n product geschikt voor publicatie op het internet? De juiste vorm van aanleveren en een weloverwogen wijze van corrigeren zijn van eminent belang voor een efficiënte werkwijze voorafgaand aan publicatie op het internet. Een tekstverwerkingsprogramma als Word for Windows beschikt over prachtige middelen om tekst te corrigeren, te markeren en te becommentariëren, waar het ons om gaat is een weg te vinden waarmee eenvoudig en snel de bijdragen nagekeken en geredigeerd kunnen worden.

Met het onderstaande geef ik een overzicht van de opbouw van een Romeboekpagina op het internet en een aantal bijdragen van leerlingen in statu nascendi met correcties en commentaren.

3.2 De website van de Romereis van De Grundel

Een website is een verzameling pagina's met informatie, voor iedereen oproepbaar op het internet. Zo'n website opent met een beginpagina. Achter die beginpagina zitten weer pagina's met alle informatie die de maker beschikbaar wil stellen. De opbouw van een welkomspagina of homepage hoeft geen ingewikkelde zaak te zijn. Zonder al te veel kunstgrepen is een goed ogende pagina tamelijk snel in elkaar gezet en voor het internet leesbaar gemaakt. Het verdient beslist aanbeveling om met zo'n welkomspagina te beginnen. Daarop staat over welke onderwerpen de 'site' in de volgende pagina's informatie biedt. Deze welkomst-

pagina moet snel oproepbaar zijn. Lang wachten frustrereert de internetgebruiker en kan hem tot verder surfen aanzetten zonder de informatie te hebben gelezen.

De website van het Romeboek (<http://www.grundel.nl/romeboek/romeboek.htm>) heeft een tamelijk platte structuur. Roep de site op of laat de site voor u oproepen en bekijk die. Ik ben uitgegaan van zgn. 'frames': raamwerken. Deze zorgen er voor dat de hoofdonderwerpen links in het beeldvlak steeds zichtbaar blijven. De gebruiker blijft zicht houden op de totale inhoud. Hij kan op de onderwerpen 'klikken'. Door die handeling roept hij dan de informatie over een onderwerp. Hij kan dus tijdens het verzamelen van de informatie steeds overschakelen op een ander onderwerp. De lezer kan ook terugkeren naar de bovenliggende pagina's. Voor dergelijke frames heb ik gekozen om de lezer niet te laten verdwalen in het woud van vele artikelen op die pagina's.

Afgezien van de inleidingen zijn alle teksten in digitale vorm door de leerlingen aangeleverd. Let op: aan opgemaakte teksten heb je niets! Leerlingen hebben de neiging een tekst zo fraai mogelijk op te maken. Zelf ga ik uit van de vuistregel: redigeren en opmaken geschiedt op de laatste (hoofd-)computer. Een kale tekst is gemakkelijk in te brengen in een voor internet gecodeerde pagina (in de zgn. html-opmaak).

De illustraties komen in hoofdzaak uit mijn eigen verzameling. Deze zijn met een (Hewlett Packard) diascanner ingescand, een handeling van een halve minuut per illustratie. Alle plaatjes zijn gecentreerd aangebracht. Dit is uit praktische overwegingen gedaan: het gaat snel en een ander wint aan duidelijkheid. Bijschriften staan, eveneens gecentreerd, onder de plaatjes.

Als de pagina klaar is voor 'uitzending', stuur ik alle bestanden die hiervoor nodig zijn op naar de man aan de

'knoppen'. In de meeste gevallen zal dat de IT'er op school zijn of iemand die de website van de school beheert. Deze zorgt ervoor dat de pagina's daarop een plek krijgen. Ook het onderhoud van de pagina zal via deze tussenpersoon verlopen.

We nemen een kijkje in de 'hiërarchie' van de pagina's. Om de lezer binnen te leiden is een pagina aangemaakt met een eenvoudig keuzemenu. Drie afbeeldingen van het voorblad van de Romeboeken die inmiddels op het internet zijn gepubliceerd prijken in het midden van het scherm. Door op de tekst of op de plaatjes te drukken 'laveert' de lezer naar de welkomspagina van het Romeboek of keert hij terug naar de pagina van de school, waar het Romeboek is ondergebracht.



De openingpagina van het Romeboek: www.grundel.nl/romeboek/romeboek.htm.

We klikken nu op 'romeboek 2000' of op het icoon ervan rechtsboven. Een volgend scherm wordt geopend, waarop de welkomst- of hoofdpagina van het Romeboek zichtbaar wordt. Het scherm laat twee vlakken of kolommen - de pagina is opgebouwd in zgn. 'frames' - zien die onafhankelijk van elkaar kunnen worden aangeroepen. Links is een

kolom met hoofdonderwerpen ('romereis 2000', 'thema's', 'secundaire onderwerpen' etc.), rechts verschijnt een kolom die de rest van het scherm vult. Door met de muis de schuifbalk rechts te bewegen (het zgn. 'scrollen'; dit kan op de nieuwere muizen ook met het muiswielje) kan het beeld omhoog of omlaag verschoven worden. Zo kan de lezer de informatie op eenvoudige wijze raadplegen.

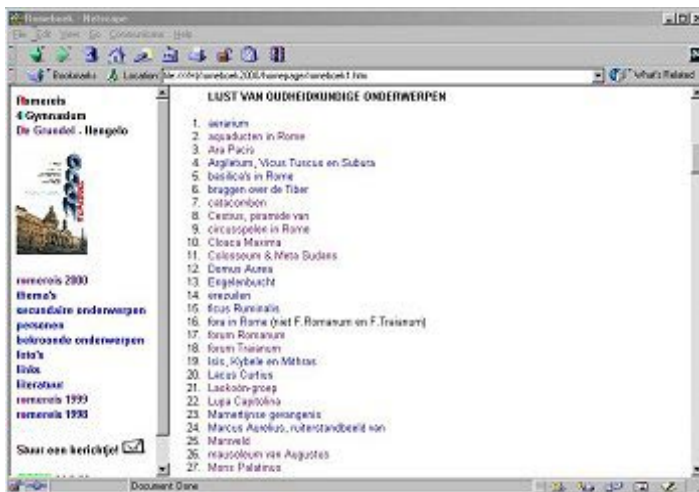
Klikken we op een van de onderwerpen in het linker beeldvlak, bijvoorbeeld het onderwerp 'romereis 1999', zal rechts een nieuwe pagina verschijnen, nu met informatie over de Romereis van 1999 en een lijst met de daarbij behorende



De welkomspagina van het Romeboek met 'frames', twee beeldvlakken: links de hoofdonderwerpen, rechts tekst met informatie en links.

onderwerpen. We zien hier een lijst met allerlei onderwerpen die ieder een verwijzing ('link') vormen naar een volgende pagina waarop de volledige informatie staat. De meeste teksten zijn van plaatjes voorzien. Zowel teksten (via 'bestand > opslaan als') als plaatjes (rechter muisknop 'opslaan als') zijn met eenvoudige handelingen te kopiëren.

Afhankelijk van de instellingen van het programma hebben links die eerder zijn aangeroepen een andere kleur gekregen. De lezer weet zo waar hij eerder is geweest. Het aanklikken van een van de onderwerpen brengt ons nu op de betreffende pagina met de gevraagde informatie. Met vier handelingen met de muis (openingspagina > hoofdpagina



De lijst van oudheidkundige onderwerpen na klikken op hoofdonderwerp (linker frame) ‘romereis 1999’.

> romereis 1999 > gewenst onderwerp) heeft de lezer op eenvoudige en snelle wijze zijn doel bereikt. Door bijvoorbeeld op het onderwerp ‘thermen in Rome’ te klikken verschijnt de informatie hierover, samen met een afbeelding van de thermen van Diocletianus.

Terugkeren naar een vorige pagina doen we door telkens op de pijl linksboven (zowel in Internet Explorer als in Netscape) te drukken. Als we naar een van de hoofdonderwerpen willen terugspringen kunnen we volstaan met een click op een van de links in het linker frame.

The screenshot shows a web browser window with the following content:

- Home**
- 4. Gymnasia**
- De Grondwet - Hoogste**
- Thermen in Rome** by Stan Ouyers
- Text: "Thermen waren baden voor mensen die burgers van een stad waren. Elke zijn naam waardig Romeinse stad had wel een badcomplex. Het was de plaats om elkaar te ontmoeten en om je even te ontspannen."
- Text: "De meest gebruikelijke manier van baden in het oude Romeinse rijk was: eerst ging je naar de kloostertuin om je om te kleeden en je kleding weg te leggen, vervolgens ging je naar het foggarium, een koud bad. Vervolgens was het de gewoonte om naar het tepidarium of lauw water te gaan hier waarden overgeeft, goed baden. Dan gingen men naar een warme ruimte, het caldarium, en aansluitend ging je naar de hete kamer, het sudatorium, waar wel baden waren. Door de hitte kwam al het vuil uit je lichaam en dit werd afgeschraapt met een bodenschaber door één van de slaven van het badcomplex. Na de badprocedure kon je nog wat sporten op de open sportplaats, het palaestrum."
- Text: "Enkele foromes in Rome zijn: thermen van Diocletianus, thermen van Caracalla en de Thermen van Diocletianus. Op de volgende zal ik wat verder ingaan: thermen van Diocletianus en de thermen van Caracalla."
- Illustration:** A photograph of the ruins of the Baths of Diocletianus in Rome.
- Caption:** "de thermen van Diocletianus, huidige situatie: afdruk van de daken die deel uitmaken van het reguliere stadsverkeer"
- Footer:** "Slaar een berichtje" and "26/3/90"

Informatie (met illustratie) over de thermen van Diocletianus, borend bij de Romereis 1999.

3.3 Producten en correctie

Hoe ga ik te werk bij de correctie? Werk ingeleverd op papier kan met conventioneel schrijfgerei van commentaar voorzien. Waar het bijdragen in digitale vorm betreft valt te denken aan een volgend systeem. Merk de passages of woorden aan die commentaar verlangen en geef ze een nummer. Elders in het document plaatsen we onze op- en aanmerkingen referend aan het nummer. Een goede strategie is verder om slechts aan te geven dat een uitlating foutief is, niet wat er aan schort. De leerling moet immers zelf op onderzoek en daarmee ook de fouten zelf(standig) kunnen corrigeren! Pas in een laatste instantie help je de leerling die in zijn zoektocht niet verder komt.

De passages die becommentarieerd worden kan ik met een simpele kopieer- en plakopdracht elders in het document een plaats geven, zodat de leerling ze op de rij af kan nalezen. Het is het handigst om de opmerkingen boven aan de bijdrage te plaatsen. Zelf plaats ik de laatste opmerking

bovenaan, omdat dit het snelst gaat bij het knippen en plakken. Een ieder mag hierbij uiteraard zijn voorkeuren volgen.

Als de docent na verloop van tijd diverse versies over hetzelfde onderwerp in de computer heeft opgeslagen is een heldere administratie van levensbelang. Werk met gescheiden directories en laat de leerling bijvoorbeeld nieuwere versies altijd maken op basis van de oorspronkelijke tekst, waarin de docent zijn opmerkingen van de vorige keer terugziet.

De praktijk? Hieronder volgen drie voorbeelden (met drie uiteenlopende beoordelingen) van werk dat de leerlingen tussentijds mochten inleveren.

3.3.1 Voorbeeld gecorrigeerd werk (oordeel: goed)

MIJN OPMERKINGEN LATEN STAAN, ALLEEN
TEKST TUSSEN *...* AANPASSEN!!!

10*Michelangelo en zijn vrienden* - Dit is niet waar. Nader uitzoeken of mij raadplegen.

9*en werden gefascineerd door de wandschilderingen die ze vonden* - Zelfs zozeer, dat ze een bepaalde stijl van schilderen naar die 'grotten' gingen noemen. Uitzoeken.

8*een geheimzinnige vesting* - Hoe kom je hierbij? De ruimten zijn volgestort met het puin van de bouw van Traianus' thermen en waren eeuwen lang niet toegankelijk...

7*er* - Om precies te zijn: erbovenop!

6*Ze vonden* - Let op je stijl. Je had het over de bevolking (enkelvoud).

5*De koepel* - Beschrijf je hier de zgn. ‘achthoekige zaal’? In dat geval is men het er niet over eens of het het plafond of de vloer betreft.

4*Colosseum* - Kijk uit! Zo heette dit gebouw oorspronkelijk niet. Deze naam heeft te maken met het beeld van Nero dat je eerder noemt. Uitzoeken.

3*in het paleis* - Ik zou zeggen: op het terrein van het paleis.

2*het ‘Domus Aurea’* - Domus is vrouwelijk!

1*Severus en Celerius* - Laat even weten dat zij zijn hofarchitecten waren.

Algemeen:

* Wees voorzichtig met je bronnen, ook met het Romeboek 1996.

* Ik mis de vermelding van de laatste, spectaculaire vondst in de Domus Aurea! Vermelden graag.

Beoordeling: 7,5

Voor tussentijdse score zie: scoretabel

Aantal woorden: 401

Domus Aurea

In 64 na Chr. ging er een grote brand door Rome. Die brand verwoestte grote delen van Rome. Keizer Nero, in die jaren keizer van het Romeinse Rijk, zal het niet slecht uitgekomen zijn. Er was zoveel verwoest dat er ruimte was gekomen voor een groot nieuw paleis, dat werd gebouwd door 1*Severus en Celerius*. Hij noemde 2*het ‘Domus Aurea’*, het ‘Gouden Huis’, waarschijnlijk het grootste paleis dat in West-Europa ooit gebouwd

is.

En groot was het. Alleen al de voorhal was zo groot dat er met gemak een beeld van 40 meter hoogte van Nero zelf kon staan. Bovendien strekte het zich met al zijn gebouwen uit over vier stadswijken en het paleis moet iets exotisch hebben gehad. Pleinen, panorama's, weiden en vijvers, het was allemaal aanwezig. Volgens Suetonius zei Nero toen hij zijn paleis inwijdde: 'Nu begin ik toch eindelijk als mens te wonen.'

2*Het Domus Aurea* had nog meer bijzonderheden. Zo was er 3*in het paleis* een groot kunstmatig meer. Later werd dat gedempt voor de bouw van het 4*Colosseum*. Ook de eetzaal was bijzonder. In het plafond waren luiken gemaakt waar Nero bloemen uit liet strooien als hij er met een gezelschap zat te eten. Tevens liep er een stelsel van leidingen en buizen door het paleis waaruit parfum werd gespoten. Het meest spectaculair was misschien wel de banketzaal. 5*De koepel* daarvan draaide iedere dag en iedere nacht rond. De baden die de mensen in Nero's paleis gebruikten, waren gevuld met zee- of bronwater.

De bevolking van Rome was niet enthousiast over de bouw van het paleis. 6*Ze vonden* het niet passen in de stad. Bovendien moesten ze meer belasting gaan betalen. De kosten voor de bouw van het paleis waren namelijk zo hoog, dat Nero het onmogelijk allemaal zelf kon betalen. Er zat niets anders op dan de belastingen te gaan verhogen.

Na Nero's dood raakte het paleis in verval. Het werd door brand verwoest en keizer Trajanus liet 7*er* zijn thermen bouwen. Nero's paleis werd 8*een geheimzinnige vesting* onder de grond waar tijden lang door niemand nog naar werd gekeken. In de renaissance veranderde dat. De Romeinse renaissanceschilders gingen de 'grotten' binnen 9*en werden gefascineerd door de wandschilderingen die ze vonden*. Dit had veel invloed op de renaissancekunst.

10*Michelangelo en zijn vrienden* ontdekten in de Domus Aurea een beeldengroep, de beroemde Laocoöngroep. In de 'grotten' is ook het beroemde beeld van 'Apollo van Belvedere' gevonden.

Bronnen:

* Philipp Vandenberg, 'Nero, keizer en god, kunstenaar en zot' , Meulenhoff, Amsterdam 1982, ISBN 90 10 04227 8 Geraadpleegde pagina's: 139 t/m 141

* Phil Grabsky, 'Keizers onder het mes, opkomst en ondergang van het Romeinse Rijk Tirion, Utrecht 1997 ISBN 90 6533 460 2 Geraadpleegde pagina: 121

* Romeboek 1996, Wouter Oude Alink, 'Domus Aurea (het Gouden Huis van Nero)

* <http://www.britannica.com/bcom/eb/article/7/0,5716,37987+1,00.html>

3.3.2 Voorbeeld gecorrigeerd werk (oordeel: slecht)

MIJN OPMERKINGEN LATEN STAAN, ALLEEN
TEKST TUSSEN *...* AANPASSEN!!!

Beoordeling: 3,5

Voor tussentijdse score zie: scoretabel.
Aantal woorden: 185 (te weinig).

Algemene opmerking:

* Jouw verhaal mist samenhang. Leg nou eens duidelijk uit over welke plaatsen en perioden je het hebt als je fonteinen beschrijft. Welke bedoeling hebben de door jou genoemde diverse fonteinen? Houd het anders simpel en heb het over de fonteinen in Rome.

* Personen graag voorzien van jaartallen!!!

* Je hebt geen bronnen vermeld!?

11*Fontana dei quattro* - Zo heet hij echt niet.

10*De mooiste fonteinen* - Ja, dat vind jij. Je moet je eigen mening niet aan de lezer opdringen.

9*neptunes* - Ronduit DROEVIG!!! Als je niet zeker bent van je Latijn, zoek je het in het woordenboek op.

8*zeer rijke bewerkingen* - Wat bedoel je hiermee. Onbegrijpelijk voor de lezer.

7*De fonteinen te Perugia gemaakt door Nicola Pisano* - In Perugia staat één beroemde fontein van de gebroeders Pisani.

6*Enkele beroemde fonteinen zijn* - Laat duidelijk blijken dat de voorbeelden die jij hier geeft geen klassieke fonteinen zijn, maar uit de late Middeleeuwen en Renaissance.

5*Het bouwen van fonteinen begon in Italië* - Daar net heb je gezegd dat de Grieken al ermee begonnen waren. Hoe zit dat nou?

4*latijnse* - Geen HOOFDletter?

3*waren* 3*wordt* - Let op het gebruik van de tijden.

2*fontis* - Dit is beslist geen Latijn!?? ERNSTIGE fout.

1*afgeleidt* - ???

Concept romeboek

Fonteinen

Het woord fontein is 1*afgeleidt* van het 4*latijnse* woord 2*fontis*. Fontis betekent bron.

Een fontein is een natuurlijke of kunstmatige waterloop. Een fontein begint bij een bron en loopt dan naar beneden, hier wordt het met druk in een bassin gespo-

ten. De fonteinen bij de Grieken 3*waren* leeuwenkoppen waarbij het water uit een bronzen pijp 3*wordt* gespo-

ten. Het kwam uit een marmeren bassin die het water ondergronds toegevoerd kreeg. Romeinen hadden niet alleen openbare fonteinen maar, volgens opgravingen in Pompei, ook privé fonteinen. 5*Het bouwen van fonteinen begon in Italië* en sloeg later over naar de rest van Europa. 6*Enkele beroemde fonteinen zijn*:

7*De fonteinen te Perugia gemaakt door Nicola Pisano*. Deze fonteinen zijn beroemd om hun 8*zeer rijke bewerkingen*.

De 9*neptunes* fontein te Bologna gemaakt door Giambologna. Deze fontein is bekend omdat het een bronzen fontein van 9*Neptunes* is.

De mooiste fonteinen zijn tijdens de Barok gemaakt. Het water werd toen als opbouw bij de compositie gebruikt. 10*De mooiste fonteinen* uit die tijd zijn:

11*Fontana dei quattro* op de piazza Navona.

Fontana del tritone op de piazza Barberini. Beide ge-

maakt door Giovanni Lorenzo Bernini.

3.3.3 Voorbeeld gecorrigeerd werk (oordeel: matig)

MIJN OPMERKINGEN LATEN STAAN, ALLEEN
TEKST TUSSEN *...* AANPASSEN!!!

10*pleegde hij zelfmoord* - Waar?

9*oligarchen* - Carthagers of Romeinen? Je bent onduidelijk.

8*Zama* - Waar?

7*Cannae* - Waar?

6*Toen Hannibal eenmaal in Noord-Italië was Rome stomverbaasd* - Zin loopt niet.

5*De slag* - Heel onduidelijk. Over welke 'slag' heb je het? En was het wel een 'slag'?

4*het* - Let op je NL. Het is DE stad.

3*Saguntum* - Waar?

2*Tweede Punische Oorlog* *Eerste Punische Oorlog*
- Jaartallen?

1*183* - Dit is niet zeker. Het kan ook een jaar later geweest zijn.

Algemeen:

Een mooi plaatje maar ik weet niet of hij in het RB even scherp overkomt.

Belangrijk: we komen van alles te weten over de verichtingen van H., maar niets over zijn persoon, aard en karakter.

Kun je geen recenter boek over Karthago en Hannibal vinden?

Beoordeling: 5,5

Voor tussentijdse score zie: scoretabel

Aantal woorden: 324

Hannibal

Hannibal (247-1*183* v.C.) was een van de succesvolste veldheren van de oudheid. Hij was een Carthaags generaal, en vocht in de 2*Tweede Punische Oorlog* met veel succes tegen de Romeinen.

Zijn vader, Hamilcar Barca, was een succesvol generaal tijdens de 2*Eerste Punische Oorlog*. Deze eerste oorlog ging om Sicilië, en werd gewonnen door de Romeinen. Hannibal werd door zijn vader al op jonge leeftijd alles bijgebracht over het leger en oorlogsstrategieën. Ook moest hij op jonge leeftijd al een eed afleggen, voor eeuwige haat tegen Rome. Omdat de Carthagers de verloren gebieden (Sicilië, Sardinië, Corsica) terug wilden, moest er volgens hen, een nieuwe beslissende oorlog tussen Carthago en Rome komen.

De nieuwe, tweede oorlog begon in 3*Saguntum*. Deze stad behoorde tot Rome, hoewel 4*het* in Carthaags gebied lag. Dat kwam door een verbond tussen Rome en Carthago. 5*De slag* werd gewonnen door Hannibal. De Romeinen waren furieus, vanwege het verbond. Hannibal hoopte nu Rome in Italië definitief te verslaan samen met volkeren uit de bezette gebieden in Gallië en Noord-Italië. 6*Toen Hannibal eenmaal in Noord-Italië was Rome stomverbaasd*. Men achtte dit onmogelijk om met zo'n groot leger en zijn olifanten de Alpen over te steken. Maar Hannibal kreeg echter pas steun van andere volkeren, toen hij in 216 v.C. de

Romeinen verpletterend had verslagen bij 7*Cannae*. Maar het ging steeds slechter, doordat het transport van voedsel en materiaal uitbleef. Daarom moest hij (mogelijke) bongenoten plunderen om te overleven. Hij slaagde er alleen net niet in om Rome te veroveren en werd in 203v.C. teruggeroepen naar Carthago. Hier moest hij het opnemen tegen de Romeinse veldheer Scipio. Scipio veroverde Spanje weer terug op Carthago, en stond zelfs voor de poorten ervan.

In 202 v.C. werd Hannibal bij 8*Zama* beslissend verslagen, en Carthago moest een vernederende vrede sluiten. Omdat de 9*oligarchen* bang waren de macht te verliezen aan de populaire Hannibal, werd hij verbannen. Na eerst nog voor twee andere volkeren gevochten te hebben, 10*pleegde hij zelfmoord*.

Bronnen:

Naam: L. du Garde Peach, Titel: Hannibal, Uitgeverij: Uranium Verlag, Jaar:1972, Plaats: Zug/Oberwill, Zwitserland, ISBN: geen

Internet: http://search.eb.com/bol/topic?tmap_id=89683000&tmap_typ=ii (Kaart)

Plaatje: <http://www.usask.ca/antiquities/Collection/Hannibal.html> Gemaakt door: François Girardon (1628-1715)

3.4 Beoordeling van de bijdragen

Hoe beoordeel je de bijdragen van de leerlingen? Het schrijven van een artikel voor een Romeboek is een prachtige vorm van praktische opdracht binnen KCV. Elke docent zal zijn of haar eigen beoordelingscriteria formuleren, zelf vind ik het belangrijk dat leerlingen goed weten om te gaan met

de informatie die zij vergaren, dat zij weten waarover zij schrijven (moeilijk genoeg voor iemand die nog nooit in Rome is geweest!) en geen onzinnige dingen beweren; een prettige stijl van schrijven is meegenomen.

Zodoende ben ik gekomen tot vier beoordelingscriteria (met tussen haakjes het maximale aantal punten): bronnen (3), inzicht (8), onderbouwing (3) en stijl (4). De score (maximaal 18) wordt opgehoogd met een bonus van 2, zodat het cijfer verkregen wordt door de totaalscore te delen door 2. Iedere leerling leverde drie artikelen in: een hoofdartikel (telt twee keer mee) en twee kleinere bijdragen (een keer meetellend). Voor het geheel krijgen zij één cijfer.

Beoordeling werkstuk

4KCV 1999-2000

Romeboek, EIND naam / deelscores	Br	In	On	St	S	T	C
	3	8	3	4	18	20	10
35 Saskia - Sixtijnse Kapel (2)	2	7	3	3	15	17	8,5
31 Saskia - Livia (1)	1	7	2	3	13	15	7,5
39 Saskia - huis in Pompeii (1)	1	6	3	3	13	15	7,5
8 Daan - Tivoli (2)	3	6	3	3	15	17	8,5
13 Daan - Constantijn (1)	3	6	2	4	15	17	8,5
22 Daan - Herculaneum (1)	3	6	3	3	15	17	8,5
38 Inge - 15 maart (2)	3	6	2	3	14	16	8,0
36 Inge - Seneca (1)	3	6	2	3	14	16	8,0
54 Inge - kleding (1)	3	6	3	3	15	17	8,5
21 Anne - Metella (2)	3	6	2	3	14	16	8,0
39 Anne - Caracalla (1)	3	7	3	3	16	18	9,0
56 Anne - demografie (1)	3	6	3	4	16	18	9,0
- Serena - mausolea (2)	1	3	1	2	7	9	4,5
34 Serena - Cleopatra (1)	2	6	2	3	13	15	7,5
46 Serena - maak een pizza (1)	1	6	2	3	12	14	7,0

Voorbeeld van een eindbeoordeling van het Romeboek: Br=bronnen, In=inzicht, On=onderbouwing, St=stijl, S=subtotaal, T=totaal, C=cijfer. De gemiddelden zijn berekend over drie bijdragen; bijdragen waarachter (2) staat, zijn twee keer meegeteld. Het cijfer in de eerste kolom verwijst naar het nummer op de intekenlijst van onderwerpen.

4 Internet in de klas

met vallen en opstaan

Atte Visser

Mijn ervaringen met internet in de klas dateren van de laatste anderhalf jaar. De school waar ik werk, OSG Sevenwolden in Heerenveen, is weliswaar één van de zogenoemde “voorhoedescholen” op ict-gebied; maar toch waren er tot voor kort niet voldoende computers met een internetaansluiting om leerlingen klassikaal te kunnen laten werken aan opdrachten. Pas sinds oktober 1999 was dat op beide vestigingen, dus in zowel basisvorming als tweede fase, mogelijk.

Toen ik vorig schooljaar begon te experimenteren met het gebruik van internet in mijn lessen heb ik daarom eerst alleen opdrachten gemaakt waarbij leerlingen op *individuele* basis met internet moesten werken. Een voorbeeld van zo’n opdracht is de onderzoeksopdracht Philistijnen, bij het verhaal van Samson en Dalila in Pallas 3 hoofdstuk 1.

4.1 Onderzoeksopdracht Philistijnen

- 1 Bekijk de video *Last days of the Philistines*.
- 2 Zoek per leerling nog ten minste één andere informatiebron over de Filistijnen in de bibliotheek; denk bijvoorbeeld aan een grote encyclopedie, Microsoft Encarta, internet, een geschiedenisboek, o.i.d. en bestudeer het artikel/de gevonden informatie.
- 3 Maak nu samen een overzicht:
 - ♦ wanneer en waar leefden de Filistijnen?
 - ♦ waar kwamen ze waarschijnlijk vandaan?
 - ♦ wat weten we over hun economie?
 - ♦ hoe komt het dat hun cultuur uiteindelijk toch

verdwenen is?

- ♦ welke stijlen zijn er in hun kunst te onderscheiden?
- ♦ etc, eigen vragen welkom

- 4 Zijn jullie het eens met de les die de Amerikaanse archeologen op grond van hun opgravingen in de video presenteren? Geef jullie argumenten.
- 5 Orden de uitkomsten van 1-4 netjes en duidelijk op een poster en presenteer die in de klas. Geef ook aan welke bronnen je gebruikt hebt.

Mijn groep Grieks in leerjaar vier telt slechts een handjevol leerlingen, een geschikte groep dus om zo'n experimentje in te starten. Bovendien wist ik dat tenminste één van de leerlingen heel handig is met internet. De leerlingen konden gedurende twee weken in keuzewerktijd aan de opdracht werken.

De poster die de leerlingen mij vervolgens in de les presenteerden was beslist acceptabel. Ik wist dat er een aardig artikel op internet stond¹ en dat hadden ze inderdaad gevonden. De leerlingen gaven bovendien aan dat ze graag vaker dit soort opdrachten wilden maken.

Toch was ik niet tevreden. De leerlingen hebben veel tijd gestoken in het zoeken op internet en op cd-rom, maar de mediatheek en de bibliotheek hadden ze niet gebruikt. Ook in de boekenkast in ons vaklokaal hadden ze niet gekeken, terwijl de informatie die daar zo voor het grijpen lag niet onder deed voor wat er in het internetartikel te vinden was. Dus wat is dan de meerwaarde van het gebruik van internet? In feite lag de toegevoegde waarde in het illustratiemateriaal, dat gemakkelijk van het net te halen was en in een tekstverwerker in te voegen. De leerlingen hadden daar goed naar gekeken en de poster zag er mooi uit. Maar moet je leerlingen daar uren voor laten zoeken?

Op grond van deze eerste ervaring heb ik bij mijn tweede experiment met internet vooral ingezet op het zoeken van beeldmateriaal. Dit experiment vond plaats in maart-april in leerjaar 1, bij het slothoofdstuk over het dagelijks leven in Fortuna deel 1.

Omdat ik in onze school toen nog niet klassikaal met internet kon werken, en maar weinig leerlingen konden omgaan met een zoekmachine, heb ik gekozen voor een vorm van groepswork, waarbij de rollen in de groep duidelijk omschreven en verdeeld waren. Op die manier waren er maar vijf leerlingen nodig die ervaring hadden met internet.

4.2 Groepsopdracht Pompeii

Het is de bedoeling dat je na deze opdracht meer afweet van het dagelijks leven van de mensen in Pompeii. Ieder groepje krijgt een onderwerp, hieronder staan een stuk of wat vragen per groepje waarop je een antwoord kunt zien te krijgen; maar je kunt natuurlijk zelf ook andere vragen bedenken.

Groep 1, huizen:

- ◆ hoe zagen ze er uit?
- ◆ welke vertrekken waren er zoal?
- ◆ waar werden die voor gebruikt?
- ◆ welke verschillen waren er tussen arm en rijk?

Groep 2, muurschilderingen:

- ◆ welke muurschilderingen zijn er zoal in Pompeii gevonden?
- ◆ wat is er op die muurschilderingen te zien, welk verhaal wordt verteld?

- ◆ welke kleuren gebruikten ze, waarvan maakten ze die?
- ◆ kenden ze al perspectief?

Groep 3, bronzen voorwerpen en meubels:

- ◆ welke bronzen voorwerpen zijn er zoal in Pompeii gevonden?
- ◆ welke meubels hadden de Romeinen?
- ◆ waar werden die voor gebruikt?
- ◆ hoe zagen ze er uit?

Groep 4, beelden:

- ◆ welke beelden zijn er zoal in Pompeii gevonden?
- ◆ wat stellen ze voor?
- ◆ hoe/van welk materiaal werden ze gemaakt?
- ◆ welke verschillen in stijl zijn er?

Groep 5, mozaïeken:

- ◆ welke mozaïeken zijn er zoal in Pompeii gevonden?
- ◆ wat is er op die mozaïeken zoal te zien?
- ◆ hoe werden de mozaïeken gemaakt?
- ◆ waren de onderwerpen zo maar gekozen of hadden ze te maken met de kamer / de ruimte waar het mozaïek werd gelegd?

Iedere groep bestaat uit vijf leden. de taken in de groep moet je als volgt verdelen:

1. iemand zoekt geschikte plaatjes op internet; vijf duidelijke plaatjes per groep,
2. iemand print de plaatjes uit op een sheet, zodat je ze op een overheadprojector goed kunt laten zien,
3. iemand zoekt de achtergrondinformatie bij het on-

- derwerp op in de bibliotheek,
4. iemand maakt een samenvatting van de presentatie op papier, 1 A4-tje,
 5. iemand houdt de presentatie m.b.v. de sheets en de overheadprojector voor de klas.

Na afloop van de presentaties heeft iedereen dus een bundeltje van 5 A4-tjes met samenvattingen; over deze samenvattingen krijg je een schriftelijke overhoring.

Ook bij deze opdracht waren mijn ervaringen niet onverdeeld positief: ook deze opdracht leverde te weinig op in verhouding tot de geïnvesteerde tijd.

Ik had van tevoren de volgende tijdsplanning in gedachten:

- een halve les de opdracht inleiden, groepjes samenstellen, en de taken verdelen,
- na een week nog eens een halve les om de groepjes te laten overleggen en te inventariseren wat er gevonden was,
- na weer een week twee halve lessen met presentaties.

Deze planning bleek te krap; halve lessen werden al snel hele lessen. Dat kwam vooral door de werkvorm die ik gekozen had: groepswerk. Conflicten en het begeleiden daarvan zijn inherent aan groepswerk en kosten altijd wat extra tijd, maar in deze klas verliep de samenwerking bedeutend moeizamer dan gemiddeld. Leerlingen kwamen onderlinge afspraken niet na en kregen af en toe bijna slaande ruzie. Sociaal-emotioneel gezien was de opdracht voor deze klas dus erg nuttig, maar dat was niet het oorspronkelijke doel ervan.

De opdracht leverde bovendien te weinig op. In vergelijking met de vorige opdracht, de onderzoeksopdracht Philistijnen, had ik het gebruik van internet duidelijker gestructureerd:

- ♦ het ging alleen om afbeeldingen, niet om tekstuele informatie
 - ♦ de kans dat leerlingen zouden verzuipen in de hoeveelheid informatie was daardoor gering
 - ♦ de leerlingen die met internet moesten werken hadden daar ook ervaring mee, want ik wil geen les- of huiswerk-tijd klassieke talen besteden aan een knoppencursus internet
 - ♦ de kans dat leerlingen oeverloos veel tijd kwijt zouden zijn aan het zoeken op internet was daardoor kleiner
- Desondanks was ook bij deze opdracht het zoeken op internet de grote bottle-neck. De meeste leerlingen konden niet veel vinden, de kwaliteit van het materiaal dat ze wel vonden bleek wisselend².

Gezien deze ervaringen heb ik de experimenten met internet een poosje stopgezet.

Sinds oktober vorig jaar kan ik ook in de onderbouwklassen klassikaal werken met internet. Ik zit met zowel de eerste als de tweede klas structureel één uur per week in het computerlokaal; hoewel deze maatregel in eerste instantie geboren was uit gebrek aan lokaalruimte ben ik er toch heel blij mee. Uiteraard geef ik de meeste uren “normaal” les, maar ik kan nu toch regelmatig de computer een halve of een hele les gebruiken, op het moment dat dat mij uitkomt.

Deze situatie was voor mij aanleiding om opnieuw te gaan experimenteren; maar nu op een andere manier. Ik laat de leerlingen niet meer zelf zoeken op internet, maar ik laat hen werken met één of meer concrete sites.

Als uitgangspunt heb ik het verhaal van Coriolanus genomen, uit Fortuna deel 1. Ik wilde de leerlingen laten ervaren wat er in later tijd met dit verhaal zoal was gebeurd. Internet biedt natuurlijk niet een volledig en wetenschappelijk verantwoord overzicht van de receptiegeschiedenis,

maar toch liggen hier volgens mij goede mogelijkheden.

4.3 Opdracht Coriolanus

Inleiding:

Je hebt al vaker gehoord en gelezen dat wij veel van de Romeinen hebben overgenomen. Soms gaat het om praktische dingen, zoals de namen van de maanden, of om bepaalde uitdrukkingen: “in de zevende hemel zijn”. Maar soms gaat het ook om de Romeinse verhalen. In deze les wil ik jullie laten zien wat mensen tot in onze tijd hebben gedaan met het verhaal van Coriolanus.

1. Lees eerst dat verhaal in het lesboek nog een keer door.
2. Start de computer en ga naar het internet.
3. Typ na adres: [www.kpcgroep.nl/klassieke culturele vorming/klas5hyp.htm](http://www.kpcgroep.nl/klassieke_culturele_vorming/klas5hyp.htm).

Schrijf nu de volgende vragen over in je schrift, en zet het antwoord erbij:

4. In welke jaren is het verhaal van Coriolanus verfilmd?

Ga naar de site van de Koninklijke Bibliotheek, klik op: zoeken naar publicaties, daarna op: algemene catalogus, daarna op: start algemene catalogus (www-versie). Typ Coriolanus.

5. Welke bekende engelse schrijver heeft een toneelstuk over Coriolanus geschreven?

Typ nu Coriolan in.

6. Naast het engels zijn er nog twee moderne talen waarin het verhaal van Coriolanus tot toneelstuk is verwerkt. Welke talen zijn dat?

CD Now is een grote cd-winkel op internet. Klik op: search classical, typ na work title: coriolan en klik op: find it.

7. Welke heel bekende componist heeft een ouverture over Coriolanus geschreven?
8. Wat is een ouverture eigenlijk? Als je dat niet weet kun je het opzoeken in het woordenboek: http://www.vandale.nl/current/W_zoeken.html

Op internet zijn ook schilderijen over het verhaal van Coriolanus te vinden. Kijk maar eens bij de FAMSF imagebase (als je in het woordenboek hebt gekeken moet je eerst even terug naar de site van kpcgroep). Typ na keywords: coriolanus (zonder hoofdletters), klik op: search, en je krijgt er zes te zien. Als je op een plaatje klikt worden ze al iets groter; klik je daarna onder display options op: 17", dan vult het plaatje je hele beeldscherm.

9. Welke van de zes plaatjes is het oudste? en welke de meest recente?

Typ nu na keywords: coriolan, en bekijk het plaatje goed.

10. Welk moment uit het verhaal wordt hier afgebeeld? Beschrijf dat in je eigen woorden.

11. Wie zijn de mannen rechts achteraan?
12. Waarom heeft de vrouw links naast Coriolanus haar hand voor haar gezicht?

Ga nu naar het volgende adres: www.guerlain.nl/parfracor.htm.

13. Wat is er op deze site te zien?
14. Waarom zou de fabrikant deze artikelen naar Coriolanus genoemd hebben? Probeer twee goede redenen te verzinnen.

Mijn ervaringen met deze opdracht waren een stuk positiever dan met de vorige twee. Om te beginnen heb ik de leerlingen zelden zo hard en fanatiek aan een opdracht zien werken. Het feit dat internet in de onderbouwvestiging gloednieuw was en dat zij als eersten hiermee mochten werken droeg daar natuurlijk stevig toe bij, maar toch.

Voorafgaand aan de opdracht vonden de meeste leerlingen het verhaal van Coriolanus maar een stom verhaal; ze zijn in deze klas na elf hoofdstukken Fortuna behoorlijk uitgekeken op de oude Romeinse waarden, en met de nadruk op plichtsbesef en zelfopoffering die in de keuze van de verhalen in Fortuna tot uitdrukking komt kan ik me daar eerlijk gezegd ook best iets bij voorstellen. Maar na afloop van de opdracht en bij de nabespreking de volgende les gaven verschillende leerlingen aan dat ze niet gedacht hadden dat dit verhaal nog zoveel zou worden gebruikt. In dat opzicht was deze opdracht dus geslaagd.

Ik heb van tevoren gevraagd welke leerlingen met Internet Explorer konden omgaan; ongeveer de helft van de leerlingen kon dit. Vervolgens heb ik in tweetallen steeds een ervaren en een onervaren leerling gekoppeld, en dat bleek prima te werken. Ik hoefde de leerlingen nauwelijks te hel-

pen bij de bediening van de computer; de meeste vragen die ik kreeg gingen over de inhoud.

Nadelen waren er natuurlijk ook. Het heeft mij veel tijd gekost om deze opdracht in elkaar te zetten. Eerst moet je zelf op internet het materiaal zoeken; zelfs als je gebruik maakt van een bestaande site zoals die van kpc groep kost je dat nog flink wat tijd. En vervolgens moet je bij die sites geschikte opdrachten maken. Naar mijn ervaring heb je voor één internetles minstens twee uur voorbereidingstijd nodig.

En verder vind ik het jammer dat ik bij deze opdracht vooral terecht kwam bij gesloten vragen. In volgende opdrachten streef ik ernaar de vragen opener te maken en een groter beroep te doen op de creativiteit van de leerlingen, zonder te vervallen in algemene tijdverslindende zoekvragen.

Atte Visser

viswart@globalxs.nl

Naschrift juli 2000

Na afsluiting van dit artikel in januari is het een poos bij het SLO blijven liggen, wat mij de gelegenheid geeft kort in te gaan op mijn ervaringen van het laatste half jaar:

- ♦ ik heb de opdrachten bij elkaar gezet op mijn homepage: <http://www.globalxs.nl/home/v/viswart> en een aantal nieuwe opdrachten daaraan toegevoegd;
- ♦ ik heb de groepsopdracht Pompeii nog een keer uitgeprobeerd in een iets andere vorm: leerlingen moesten deze keer een web-site over hun onderwerp maken. Daardoor werd de opdracht opener en deed hij een groter beroep op de creativiteit van de leerlingen; de resultaten kunt u zelf via mijn homepage bekijken.

Opnieuw verliep de samenwerking in de groepen stroef; als een leerling zijn werk niet doet kan de rest van de groep

niet verder. Een volgende keer moet ik de opdracht op dat punt beslist veranderen. Het bleek op zich geen probleem om leerlingen zelf een website in elkaar te laten draaien: je hebt in deze opzet maar vijf of zes leerlingen nodig die een site kunnen maken, en het materiaal waar ze mee aankwamen zag er vaak leuk uit. Maar daar ligt ook meteen het zwakke punt: de leerlingen hebben vaak meer aandacht voor de lay-out dan voor de inhoud. Daarin moet ik ze een volgende keer sneller bijsturen.

Noten:

1 <http://home.uleth.ca/geo/philist.htm>

2 materiaal over meubels was moeilijk te vinden; hier heb ik uiteindelijk zelf een internetadres gegeven: <http://www.tulane.edu/lester/text/Western.Architect/Rome/Rome.html>

5 ICT en KCV

wat heeft ICT het vak Klassieke Culturele Vorming te bieden?

Rob Rietberg (tekst)

Mannus Goris (aanvullingen en suggesties)

5.1 Inleiding

Deze bijdrage aan het project ICT-KCV bevat een beschrijving van mijn ervaringen als docent met internet in het onderwijs. De beschrijving gaat over het nut en de voordelen van het gebruik van internet voor het vak Klassieke Culturele Vorming. Een en ander beoogt een overzicht te bieden van de mogelijkheden, middelen en voorzieningen om de op dit gebied onervaren docent te helpen de angst voor het nieuwe te overwinnen en enthousiast te worden voor deze nieuwe vorm van leren. Daarnaast zal het hoofdstuk enkele aanbevelingen doen en tips geven voor wie het internet wil gebruiken om met leerlingen te communiceren en projecten op te zetten: internet als grote planner en agenda en een nieuwe vorm van begeleiden.

5.2. De meerwaarde van internet voor KCV

Wat hebben ICT en internet het vak klassieke culturele vorming te bieden? Met dit hoofdstuk wil ik de meerwaarde van internet voor klassieke culturele vorming in kaart brengen. Achtereenvolgens zal ik het hebben over de multimediale en communicatieve mogelijkheden, over de voordelen, de hindernissen en de toekomstperspectieven van het internetgebruik toegepast op KCV. Het hoofdstuk wordt afgesloten met enkele suggesties voor vergroting van ICT-vaardigheden aan de onervaren docent.

5.2.1 Internet: multimediaal, internationaal, informatief en communicatief

Mijn ervaringen met internet en KCV brengen mij tot de

conclusie dat, gezien de inhoud van KCV, internet een ideaal instrument is. Dit hangt vooral samen met het multimediale karakter van de informatie die er te vinden is. Deze wordt door middel van teksten, afbeeldingen en vaak geluid aangeboden.

Bij KCV worden vier cultuurgebieden onderscheiden: verhalengoed, drama, beeldende kunst en architectuur. Teksten en afbeeldingen worden bij uitstek gebruikt voor informatie over antieke cultuur. Voorbeeld: een mythe of een historisch verhaal wordt beschreven en illustraties met gebeurtenissen eruit worden toegevoegd; een monument wordt getoond en er wordt informatie toegevoegd over dat gebouw. Geluid speelt een rol, wanneer fragmenten van een film over een mythe op te roepen zijn. Ook bij de receptiegeschiedenis kan geluid een rol spelen. Voorbeeld: een dansgezelschap kan op een site fragmenten van het ballet 'Apollon Musagete' tonen.

Met internet is de 'scope', het blikveld, van de informatiezoeker verruimd: van schoolmediatheek en openbare mediatheek naar de globe: 'global'. Bij KCV komen vaak cultuurverschijnselen ter sprake die aardrijkskundig gezien zich op grote afstand van Nederland bevinden. Op de eerste plaats denken wij dan aan de Mediterrane gebieden. Gezien de verspreiding van de Grieks-Romeinse cultuur over heel Europa en het Middenoosten is er in meer gebieden veel informatie te vinden over bijvoorbeeld opgravingen en monumenten. Met internet kunnen we hier in Nederland, in een mum van tijd, beschikken over afbeeldingen van en uitleg over beelden en monumenten die zich op duizenden kilometers afstand op een opgraving of in een museum bevinden.

Er wordt veel onderzoek gedaan naar allerlei aspecten in de antieke cultuur. Naast de Nederlandse universiteiten werken vele internationale universiteiten daaraan. Zij spannen zich steeds meer in om onderzoeksresultaten in publieks-

vriendelijke teksten op hun site te zetten. Om daarvan kennis te nemen zijn docenten en leerlingen niet meer afhankelijk van abonnementen op bladen als 'Kijk', noch van de 'verzamelijver' van een docent die artikelen uit kranten knipt. Zij kunnen zelf via internet her en der informatie vinden die voor het KCV-onderwerp relevant is. Naast het feit dat zij beelden en monumenten van de Grieks-Romeinse cultuur uit meer aardrijkskundige gebieden leren kennen, kunnen zij informatie daarover uit allerlei instituten uit de hele wereld verzamelen.

Daarnaast biedt internet een interessante mogelijkheid om te communiceren met mensen van dichtbij en van ver weg. De Grieks-Romeinse cultuur is voor vele mensen in vele delen van de wereld een interessant onderwerp. Er is en wordt veel over geschreven en gediscussieerd in allerlei media. Ook op sites zijn er discussiemogelijkheden. Leerlingen KCV kunnen via e-mail (de elektronische post via internet) of nieuwsgroepen aan discussies deelnemen. Zij kunnen ook bij mensen die hen door gerichte informatie kunnen ondersteunen, om gegevens vragen. Dat betekent een verruiming van hun referentiekader en een diepgaandere verwerking van de informatie.

Internet is ook een plek waarop leerlingen hun onderzoeken en creatieve vondsten kunnen presenteren. Scholen die een eigen internetsite hebben, kunnen leerlingen de gelegenheid geven om hun presentaties daarop te zetten. Het multimediale karakter kan goed aansluiten bij de inhoud van hun KCV-presentaties. Immers, vaak zullen zij daarin tekst en beeld willen of moeten combineren. Bovendien kunnen leerlingen profiteren van werk dat al is gedaan en voor ieder toegankelijk en bereikbaar is.

Kortom: de vier onderdelen van Klassieke Culturele Vorming (verhalengoed, toneelkunst, beeldende kunsten en bouwkunst) lenen zich bij uitstek voor onderzoek via internet, maar ook vooral voor presentaties op het internet.

5.2.2 Leidraad bij verdere beeldvorming: welke voordelen biedt internet nog meer?

Hierboven is beschreven dat internet voor KCV een ideaal medium voor informatieverwerving en informatieverwerking is. Maar welke voordelen op didactisch gebied biedt internet nog meer?

Eenheid van plaats

Leerlingen kunnen vanaf één plek, zonder zich te verplaatsen, veel tekst- en beeldinformatie verwerven. Zoekacties leiden hen met behulp van één computer langs vele sites van musea en andere culturele instellingen. Het zoeken van de informatie hoeft geen geloof door een mediatheek in te houden. Alleen als zij elkaar adviezen willen geven en die met de andere leerlingen willen delen (mondeling of via een wit pilot-board in het lokaal), lopen zij bij andere leerlingen langs. Bovendien zullen zij na printopdrachten de geprinte vellen even moeten ophalen. Internet voorkomt dus dat leerlingen door hetzelfde deel van schoolmediatheek, namelijk de KCV-kast staan of door de mediatheek dwalen op zoek naar informatie.

Eenheid van tijd

Internet biedt bovendien het didactische voordeel dat de informatie voor vele mensen op hetzelfde moment beschikbaar is. Leerlingen kunnen tegelijkertijd in een site informatie raadplegen. Dat is anders dan bij het opzoeken van informatie in boeken of tijdschriften; daarvan staat meestal slechts één exemplaar in een schoolmediatheek.

Eenheid van handeling

Docenten kunnen leerlingen tegelijkertijd aan een opdracht met eenzelfde inhoud laten werken. Bijvoorbeeld een op-

dracht die in de eerste fase van KCV of in de onderbouw leerlingen met sites van musea en culturele instellingen laat kennismaken. Of een opdracht die leerlingen ervaring laat opdoen met het combineren van de juiste trefwoorden voor informatie voor KCV. Tevens is het mogelijk leerlingen aan verschillende onderwerpen of onderzoeksvragen te laten werken waarvoor zij dezelfde informatiebronnen moeten raadplegen.

Tijdwinst

Gemak van overname van informatie. Leerlingen kunnen via download-opdrachten en/of print-opdrachten snel tekst- en beeldinformatie overnemen. 'Downloaden' is de term voor het overnemen van digitale informatie van een site (in ons geval van bijv. een museum of wetenschappelijke instelling) op een eigen diskette of op de harde schijf in een computer. Vele sites bieden de mogelijkheid extra informatie en afbeeldingen te printen. Op de sites van musea en culturele instellingen staan vaak teksten en afbeeldingen die voor een opdracht goed te gebruiken zijn. Dat is handig voor leerlingen die hun beweringen willen onderbouwen en hun presentaties willen verfraaien.

Snel krijgen van overzicht over een onderwerp. Leerlingen kunnen via juiste trefwoorden in korte tijd een goed overzicht krijgen over de beschikbare informatie. Op de eerste plaats komt dat door de opsomming van de bronnen die op het internet te vinden zijn, als zij een goede combinatie van termen en trefwoorden gebruiken. Op de tweede plaats wordt dat veroorzaakt door de 'links' in de internetsite. 'Links' zijn schakelmogelijkheden tussen verschillende sites en bronnen. Bijvoorbeeld www.KCV.nl heeft schakelmogelijkheden met website van de digitale school; vooral vanwege het feit dat die site ook veel informatie bevat over KCV. Leerlingen raadplegen dus niet eerst een catalogus aan de hand van trefwoorden, noch raadplegen zij in eer-

ste instantie registers van verschillende boeken. Dat wil niet zeggen dat leerlingen nadat zij via internet een overzicht gekregen hebben, niet toch nog boeken uit de boekenkasten moeten raadplegen om aan de nodige verdieping of boekstaving te werken.

Zo kunnen leerlingen vrij snel aan een opdracht als deze werken: 'Vergelijk de Apollo van Belvédère met 6 andere Apollobeelden die je op internet kunt vinden. Kies minstens twee beelden uit de oudheid en één beeld uit de receptiegeschiedenis. Bepaal zelf in welke opzichten je wil vergelijken.' Of: 'Ga na door welke kenmerken de Apollo van Belvédère (Vaticaan museum) een klassiek beeld is'. Het is dan wel noodzakelijk om hen voor valkuilen van informatie te behoeden: Apollo was onder andere ook een begrip in de ruimtevaart!

Samenwerking, uitwisseling, verdieping

Veel culturele instellingen hebben een interactieve voorziening op hun site. Gebruikers kunnen ook vragen stellen of meningen geven. Als er een voorziening van een discussieforum of van een uitwisseling is, kunnen gebruikers elkaar met tips informatie toespelen. Leerlingen die op zoek zijn naar specifieke informatie voor hun onderzoek, hebben via internet nu dus de mogelijkheid deze informatiebehoefte te verwoorden. Dat betekent een verdieping van hun onderzoek. Mensen van deze instellingen of daar buiten reageren en zo kunnen de vragen deskundig worden beantwoord. De betrouwbaarheid van de verkregen informatie is afhankelijk van de instelling of de persoon die reageert. Tussen haakjes: het zou voor KCV gunstig zijn, als studenten klasieke talen in samenwerking met de universitaire docenten voorzieningen op internet zouden kunnen treffen voor de beantwoording van vragen van leerlingen en docenten.

Internet biedt ook nog een andere mogelijkheid, namelijk een gemakkelijke vorm van samenwerking van leerlingen

van verschillende scholen aan een en het zelfde onderzoek. Het is mogelijk dat leerlingen via de internetsite andere leerlingen treffen die met eenzelfde onderwerp en onderzoeksvraag bezig zijn. Daaruit kan samenwerking ontstaan. Dergelijke samenwerking betekent meestal ook verdieping van het onderzoek. Want leerlingen maken kennis met informatie die zij zelf niet gevonden hebben. Dat betekent dat hun onderzoek en gegevens weer in een nieuw licht kunnen komen te staan. Al discussiërend zullen zij eruit komen. En dat is pure winst. Het past in de zich ontwikkelende netwerk-samenleving dat scholen dergelijke vormen van samenwerking stimuleren

Meer informatie

Het internet biedt meer mogelijkheden tot informatieverwerving en informatieverwerking. Hierboven is al betoogd dat de beschikbare informatie over de antieke cultuur veel uitgebreider is dan die welke via boeken en videobanden beschikbaar is. Dat betekent dat door rond te neuzen op verschillende sites leerlingen in korte tijd veel meer informatie tegenkomen over de antieke cultuur en de doorwerking dan wanneer zij dat via een mediatheek of bibliotheek doen. Dat komt door de associatieve opbouw van de netwerken. Zij zien dus - bij toeval of vanwege een niet adequaat beschreven zoekkader - allerlei gegevens die hen misschien niet dichterbij hun onderzoeksdoel brengen, maar die wel meer informatie geven over de wijze waarop bijvoorbeeld namen van mythologische personages functioneren als aanduiding van verenigingen en instellingen. Bijvoorbeeld: een trefwoord Midas brengt veel op het scherm dat niet over de oudheid gaat, maar dat hen wel kan verbaasd doen staan: disputen van studentenverenigingen, verenigingen van kunstenaars. Wat docenten misschien al vaker hebben overgebracht, namelijk dat de antieke cultuur er in de Europese geschiedenis en in deze moderne tijd echt toe doet, wordt via dit informatiemedium nog duidelijker - nu zonder tussenkomst van een docent.

Samenwerking voor bijvoorbeeld reisgidsen of presentaties voor excursies

Op veel scholen stellen docenten een excursiegids samen. Leerlingen leveren daarvoor de materialen, bijvoorbeeld als presentatie van een praktische opdracht. Leerlingen verzenden bijdragen naar een onderdeel van de site van de school. De bijdragen zijn voor alle leerlingen van de klas te raadplegen. Overlap of dubbelwerk kan al in een vroeg stadium worden ontdekt. Voorbeeld: leerlingen zenden teksten over gebouwen en musea in Rome en die worden in een reisgids voor de Rome-excursie opgenomen. Een docent of leerling stroomlijnt alle informatie en er ontstaat een mooie, zelf gemaakte reisgids, eventueel met illustraties.

Anders denken: anticiperen

Het moeilijkste van internetgebruik is het vinden van de juiste zoekkaders en combinaties van trefwoorden om die informatie te pakken te krijgen die je zoekt. Bij het kiezen van een goed zoekkader worden leerlingen uitgedaagd vooruit te denken, te anticiperen op dat wat zij niet moeten hebben en dat wat zij wel nodig hebben. Een trefwoord Afrodite of Venus leidt leerlingen wel naar vele sites, maar daar kan andere informatie opstaan dan voor de educatieve doelen van het vak zinvol is. Leerlingen gebruiken dus ook de kennis van de wereld waarin zij leven, om niet in valkuilen terecht te komen van onjuiste informatie. Zij combineren kennis van de huidige wereld met de kennis die zij al over de oudheid en de receptiegeschiedenis hebben. En het interessante bij KCV is dat internetgebruik bij dit vak een sterk cultuurhistorisch en chronologisch besef stimuleert.

Als iets noodzakelijk is bij internet, is het kiezen van een helder zoekkader. Anders zie je geen bomen en geen bos, alleen maar oerwoud, een jungle. Het maken van een zoek-

kader veronderstelt dus zoals gezegd een serie zeer gerichte leerhandelingen.

Inspireren

Internet kan leerlingen die geen onderwerp voor een praktische opdracht of presentatie kunnen vinden, inspireren. Al surfend (= van site naar site 'clickend') kunnen leerlingen op ideeën komen voor een eigen onderzoek. Dit kan sneller gaan dan allerlei boeken in een kast en de registers ervan te raadplegen.

Corrigeren

Docenten corrigeren en beoordelen presentaties van leerlingen. Zij kunnen in presentaties die digitaal ingeleverd worden, gemakkelijk toevoegingen maken: bijvoorbeeld de spelling, opmerkingen over de zinsbouw, opmerkingen over de opbouw, de argumentatie, enz. De kritiek van docenten komt daardoor direct op de goede plaats in de tekst. In de tekstverwerkingsprogramma's zit een optie die de mogelijkheid geeft wijzigingen van passages te markeren. Als een docent dus verbeteringen aanbrengt, kunnen die tussen de tekst die de leerling heeft geschreven, komen te staan. Leerlingen kunnen zo gemakkelijk het verschil tussen hun eigen tekst en die van de docent zien.

Motiverend-stimulerend-zelfstandig makend

Ervaringen op mijn school wijzen uit dat het werken aan KCV via internet en andere ICT-middelen in elk geval de motivatie van leerlingen niet geringer maakt dan wanneer boeken en andere middelen gebruikt worden. En dat is een constatering aan de voorzichtige kant.

Internet biedt nog iets wat docenten, boeken en andere informatiedragers in mindere mate bieden: leerlingen krij-

gen grotere kans hun interesse te ontdekken en te ontwikkelen. Via internet treffen zij al 'surfend' veel aan dat een mogelijk onderwerp van onderzoek kan zijn. Met het nieuwe medium is de kans groter dat er een onderwerp in het zicht komt dat aansluit bij hun interesse of hen meer dan voorheen gaat boeien. Waren leerlingen eerder min of meer afhankelijk van boek en docent, nu kunnen zij van meet af aan over de beperkte mogelijkheden van die twee 'bronnen' heen reiken. En bij de oudheid en de receptie-geschiedenis zijn die mogelijkheden legio. Leerlingen hoeven zich niet meer gestuurd of beperkt te voelen bij hun onderwerpkeuze, vanzelfsprekend onder de voorwaarde dat de docenten dat aan kunnen. Dat stukje onafhankelijkheid werkt mee aan de ontwikkeling van hun eigen interesse en daarmee ook aan de ontwikkeling van hun zelfstandigheid en identiteit.

Die verdere ontwikkeling van hun interesse kan van groot belang zijn voor hun meningsvorming over hun toekomst. Leerlingen zullen - al of niet gecoacht door hun docent of mentor - de ontdekte interesse voor hun beeldvorming van hun verdere schoolloopbaan kunnen gebruiken: blijkt uit mijn zoek- en onderzoekgedrag dat mijn interesse in dit vak of in een bepaald deel van het vak sterker is dan in een ander vak of een ander deel van het vak? Is dat iets waarin ik eventueel in een vervolgopleiding iets mee wil of kan, enz.? Of wil ik die interesse verder ontwikkelen in de tijd die ik naast studie en toekomstig werk eraan besteden kan?

Andere verbouding docent-leerling

Het volgende aspect is misschien iets wat de ene docent prettig vindt, de ander niet. Leerlingen die serieuze surfers zijn en goede zoekers, maken zich veel informatie eigen. Soms meer dan de docent zelf! Dat betekent niet dat dit afbreuk doet aan de positie van de docent. Het mooie is dat de docent juist ook nu zijn specifieke 'meesterschap' en deskundigheid kan tonen. Zijn meerwaarde ligt dan

vooral in de coaching van de leerling in een soort meester-gezel-verhouding. Hij heeft gedurende zijn studie diepgaande kennis van de wetenschappelijke waarde van bronnen, van de culturele achtergronden, van de hoofdlijnen van de Griekse, Romeinse en latere Europese beschavingen verworven. Bovendien is zijn focus permanent gericht op informatie uit de media over nieuwe ontdekkingen met betrekking tot dit verleden en vergelijkbare zaken uit het heden. Hij kan de informatie die leerlingen vinden en die veelal fragmentarisch is, in ruimere, culturele kaders plaatsen. Hij kan helpen om de informatie meer te abstraheren en in een model omzetten. Hij kan de informatie op logica screenen en behulpzaam zijn bij het herordenen. In plaats van afbreuk aan de positie van docent vindt er eigenlijk een herwaardering van de specifieke kundigheden van docenten plaats.

Een goed voorbeeld is de ervaring van de scholengemeenschap De Grundel met deelname aan een wedstrijd op het internet. In het voorjaar van 1997 hebben drie leerlingen van mijn school zich ingeschreven voor de Amerikaanse 'wetenschapsquiz' ThinkQuest. In de categorie history & social sciences is van hun hand een website verschenen over het Forum Romanum (<http://library.advanced.org/11402>). Bij de brainstorming en uitwerking hebben de begeleidende docenten steeds de taak van coach gehad. De leerlingen moesten met voorstellen en opzetten komen. De docenten bespraken deze met hen. Het plan van aanpak voorzag in eerste instantie in een verdeling van categorieën die het onderwerp betroffen ('geschiedenis en godsdienst', 'biografieën', 'anecdotes & verhalen', 'dagelijks leven'). Na enig vallen en opstaan zagen de leerlingen in dat het van groot belang was om een goed 'geraamte' te concipiëren. Op grote vellen papier, opgehangen in het computerlokaal, kwamen de structuur en indeling van (sub)onderwerpen te staan. De docenten hebben die bekeken en getoetst op bijvoorbeeld haalbaarheid. Zij deden voorstellen voor een andere aanpak als die van de leerlingen niet leek te vol-

doen. Zo ontstond een prettige manier van samenwerken binnen het project, een goede voorafschaduwning van studie- en werksituaties waarin leerlingen in kleine teams en netwerken van elkaars informatie en kennis gebruik moeten maken. (Jammergenoeg heeft het eindresultaat slechts geleid tot een nominatie en niet de hoofdprijs waarvoor allen gingen.)

Een voordeel bij een dergelijke inzet van docenten is ook dat leerlingen zelf behoefte aan informatie ontwikkelen.



Openingspagina van de website The Forum Romanum ('exploring an ancient market place') op <http://library.advanced.org/11402>.

De docent geeft die informatie op het moment dat zij er behoefte aan hebben. Leerlingen integreren de gegeven informatie in de kennis die zij al zelf hebben opgedaan. Dat is een van de belangrijkste voorwaarden voor 'effectief en efficiënt leren'.

The Basilica Aemilia was built in 179 BC by Marcus Aemilius Lepidus and Marcus Fulvius Nobilior, both consuls at that time. The basilica was enlarged by Aemilius Paullus. In 14 BC the basilica was burnt down. Augustus rebuilt it. In the 5th century the basilica was eventually destroyed and burnt down by the Goths, under the command of Alaric. Later Alaric stated it had not been done on purpose. Traces of the fire still to be seen. The floor is green-spotted because of the copper coins, which had melted into the marble. The oxidation of the copper left the green spots in the course of time.

The building consisted of two floors. Next to the forum there was a shopping arcade. Besides there was a double colonnade with a length of one hundred metres. First the basilica was a rectangular hall surrounded by a colonnade. Later it was expanded to a basilica with three naves. The ground was made of marble with lots of colours. The roof was covered by bronze tiles.

Introduction **The Forum** History of Religion Daily Life Biographies Associations Stories Quiz Index Search

Venster op <http://library.advanced.org/11402> met informatie over de Basilica Aemilia opgeroepen via de 'clickable reconstruction' van het Forum Romanum zelf.

5.2.3 Leidraad bij verdere beeldvorming: welke twijfels of vraagtekens kun je bij het gebruik van internet zetten en hoe kun je die als docent tegemoet treden?

Fraude en authenticiteit van het werk

Het wordt als groot risico beschouwd dat leerlingen veel van andere gebruikers van het internet zullen kopiëren. Dat risico bestond al bij het maken van 'conventionele' werkstukken en zal altijd blijven bestaan. Om het belang van het werk te onderstrepen is het heel verstandig dat leerlingen – en zo u wilt ook ouders – authenticiteitverklaringen ondertekenen van ingeleverd werk. Het aardige nu van de elektronische tekstverwerking maakt het juist mogelijk dergelijke vormen van 'fraude' eerder op te sporen.

Twee voorbeelden. Ik merkte aan de wijze van inlevering en de stijl van schrijven dat er mogelijkwijs iets niet hele-

maal pluis was met de bijdrage van een leerling aan het Romeboek. Een leerling had –zo bleek bij controle – een onderwerp integraal van een vorige Romeboek-editie overgenomen. Hoe heb ik dat ontdekt? Ik heb hetzelfde onderwerp in de vorige Romeboeken opgezocht. Met het tekstverwerkingsprogramma heb ik het aantal woorden geteld: het aantal kwam precies overeen. Ik heb ook het aantal alinea's geteld. 'Bijdrage' van de leerling blijkt 2 seconden 'werk' te zijn geweest. Het werk werd vanzelfsprekenderwijs afgekeurd..

Een tweede voorbeeld betreft een groep leerlingen die een technisch hoogstandje op het gebied van ICT zouden hebben verricht. De leerlingen hoopten met deze prachtige vormgeving een hoog cijfer te kunnen krijgen. Deze groep ontwikkelde een html-pagina (= pagina leesbaar voor internet) voor de presentatie van hun werk, waarin tamelijk ingewikkelde 'frames' waren verwerkt. De pagina werkte niet in alle facetten als je deze met bijv. Netscape bekeek. Ook de systeembeheerder kwam er niet uit. Omdat ik twijfelde aan de authenticiteit van het werk, heb ik de leerlingen gevraagd die pagina nog eens te maken op school onder toezicht van de systeembeheerder. Dit is voor hen een te moeilijke klus gebleken.

Op het belang van een authenticiteitverklaring kan niet voldoende worden gewezen. Met de authenticiteitverklaring benadrukt de school uiteindelijk dat zij uit is op een hoge, inhoudelijke kwaliteit van de schoolloopbaan.

Fraude en logboeken

Naast de authenticiteitverklaringen bestaat er de mogelijkheid om fraude tegen te gaan door documentatie van het werkproces: het middel van de logboeken. U kunt leerlingen de opdracht geven de verschillende stappen en fasen van het werkproces kort te beschrijven. Hierbij kan worden gedacht aan het noteren van de datum, plaats van onder-

zoek, soort van activiteit en de uitkomst van de activiteit. Leerlingen moeten dit per werkfase bijhouden. Docenten kunnen dit steeds opvragen. Een voorbeeld:

datum	plaats	activiteit	resultaat
23-5-00	in school	ik heb de site van het Rijksmuseum van Oudheden opgezocht om te kijken of daar informatie op stond over het huiselijk leven in Romeins Nederland	niets gevonden, maar ik werd verwezen naar...

Bij een tussentijds of eventueel afsluitend gesprekje kan een docent door enkele vragen al snel bepalen of de beschrijving op eigen ervaring van de leerling berust. In het logboek staat ook een reflectie op hun aanpak van het totale werkproces: wat is goed gegaan? Wat kan ik verbeteren? Wat pak ik een volgende keer anders aan? Wat bereik ik daardoor? In korte gesprekken moeten zij de opgeschreven gegevens kunnen toelichten en daarenboven een gefundeerde visie geven over de wijze waarop zij een volgende keer het onderzoekje zouden aanpakken.

De logboeken tellen mee in de beoordeling. Leerlingen van wie het logboek niet in orde is, krijgen geen beoordeling van het geleverde werk. Met leerlingen bij wie docenten bij het geleverde werk en de gesprekjes de nodige twijfels hebben, wordt bijvoorbeeld een gesprek in het bijzijn van een collega gevoerd. U kunt ook steekproefsgewijs leerlingen kiezen en alleen met hen hun werkprocessen diepgaand bespreken.

Oppervlakkigheid – onbetrouwbaarheid van bronnen

Een tweede risico is de oppervlakkigheid en onbetrouwbaarheid van vele bronnen die informatie op internet aanbieden. Er zijn leerlingen die niet kritisch genoeg zijn in het kiezen van de informatie. Leerlingen zijn in hun zoektocht naar informatie snel tevreden met wat zij aantreffen. Vreemd is dat niet: zij zijn (nog) niet in staat het kaf van het koren te scheiden.

Een voorbeeld. Een leerling had een schrijfoopdracht over de Piazza del Popolo te Rome. Al zoekend kwam hij terecht bij een zowel Italiaans- als Engelstalige internetpagina over een gelijknamig plein in Ascoli Piceno (een stad in het oosten van Italië). De daar gevonden informatie werd keurig, maar klakkeloos overgenomen. Het werkstuk bevatte dientengevolge een hele vreemde beschrijving van het zo karaktervolle Romeinse plein. Een toevalsvondst die verkeerd uitpakt.

Eigenlijk geeft een dergelijke ‘fout’ aan hoeveel voorkennis en kritisch vermogen docenten bij leerlingen aanwezig achten. Het is verstandig centraal in de klas te bespreken op welke wijze leerlingen dergelijke ‘fouten’ kunnen voorkomen: controle op de context van het gezochte gegeven: in elk geval de historische periode en de locatie.

Leerlingen nemen vaak informatie van een internetsite over en vermelden de site als bron. ‘Het staat op het internet, dus het zal wel waar wezen’. Daarmee denken zij dat zich van hun taak van ‘bronvermelding’ gekweten hebben. Zij maken in de regel geen onderscheid tussen internetsites die vanwege hun status op betrouwbare informatie prat gaan, en internetsites die de informatie als aardige franje van hun site beschouwen. Een site van een oudheidkundig museum streeft een hoge betrouwbaarheid van zijn informatie over archeologische vondsten na. Informatie over een opgegraven beeld zal een juiste datering bevatten en wetenschap-

pelijk onderbouwd zijn.

Bij daarentegen informatie die op een site van een reisbureau te vinden is over archeologische vondsten in de buurt van een hotel, moeten leerlingen groot kritisch vermogen tonen. Een kleine check van de gegevens is niet onverstandig. Ook informatie van een site van een nationaal reisbureau dat een regio aanprijst, moet even worden gecontroleerd: mythologische verhalen die zich in de buurt afgespeeld hebben, kunnen soms verkeerd worden weergegeven.

Het is aan te bevelen om leerlingen in een centrale les of in een handleiding op de verschillende soorten informatiebronnen te wijzen. Tevens kan daarbij vermeld worden welke criteria de sectie en eventueel andere secties bij dergelijke bronvermelding hanteren.

*Alleen nog maar bronnen van internet? Internet zalig makend?
Andere informatieverstrekkers vallen af?*

Op internet is niet alles te vinden. De teksten van internet zijn veelal kort. Veel sites die informatie over de oudheid bevatten, zijn in een taal geschreven die leerlingen niet beheersen, of op een niveau waarvoor de leerlingen nog niet toegerust zijn. Bovendien, zoals hierboven gezegd, een aantal bronnen behoeft beslist enige controle. Daarvoor hebben leerlingen vaak boeken of tijdschriften nodig.

Vertalingen van literaire werken zijn slechts in geringe mate via internet te raadplegen, encyclopedieën die specifiek voor informatie over de oudheid geschreven zijn, zijn nog niet in de digitale vorm verschenen, veel receptiehistorische cultuuruitingen (schilderijen, beelden, bouwwerken, literaire werken) zijn alleen in boekvorm verspreid. Dus een goede biblio-/mediatheek is althans voorlopig nog noodzakelijk!

5.2.4 Toekomstperspectief: een virtuele leeromgeving. Wat betekent dat op dit moment voor KCV? Wat kan dat in toekomst voor KCV betekenen?

Informatie-communicatietechnologie hoeft niet per definitie in te houden dat wij het wereldwijde digitale wegennet opgaan. Dat gebeurt als je met internet aan de slag gaat. Maar dat kan tot veel zinloos en weinig effectief 'surfen' leiden en het onnodig bekijken van allerlei fraais en niet-fraais.

Vele overheidsinstellingen en bedrijven werken met een gesloten systeem (intranet). De toepassingen zijn dezelfde als die op het internet. Het aanbod van sites is echter gelimiteerd of, beter gezegd, geprelimineerd door de werkgever. Niet alle sites van het wereldwijde internet zijn dan bereikbaar vanaf de werkplek. Er heeft een 'filtering' plaatsgehada van de sites.

Er zijn scholen die overwegen het gebruik van internet te beperken tot de sites die aan www.kennisnet.nl gekoppeld zijn. Dit net moet in de toekomst allerlei informatie bevatten die bij het onderwijsleerproces van de schoolvakken aansluit.

Een stap verder gaat het begrip de virtuele leeromgeving. In het hoofdstuk over de beoordeling wordt er al iets van getoond. Leerlingen leveren teksten in digitale vorm aan en de docent reageert ook via de digitale media. De studiewijzer en kwartielplanningen kunnen op een elektronisch prikbord (bijvoorbeeld de site van het vak in de schoolsite) geplaatst worden; het 'proces' kan van dag tot dag, uur tot uur worden bewaakt door monitorende docent; deze kan de leerling per e-mail hem of haar eraan herinneren dat de deadline nadert; docent kan leerling oproepen om tussentijds werk te overleggen, zodat de leerling niet op een verkeerd spoor doorgaat; het eindproduct zal van hogere kwaliteit zijn. Het puntenboekje van de docent staat op de site,

leerlingen kunnen steeds bijhouden hoe zij ervoor staan. De leerlingen zien tevens per deelaspect (bijvoorbeeld 'onderbouwing') of zij voor- of achteruitgaan. (Voorbeelden van beoordeling staat beschreven in hoofdstuk 2.6 en 3.4).

Daar gaat het in de toekomst beslist naar toe. Er zijn al aanbieders die een pakket beloven waarbij een school een eigen virtuele leeromgeving via internet kunnen creëren: docenten en leerlingen krijgen allen binnen een eigen domein een elektronische postbus. Via deze kan over conceptteksten, planning, werkresultaten en begeleiding van leerlingen onderling gecommuniceerd worden.

Zeer concreet...

Aan elk van de drie hierboven gemelde ICT-toepassingen zitten voor- en nadelen. De keuze voor het een of het ander wordt mede bepaald door de vraag in hoeverre de docent bereid is en de kans krijgt zich de nieuwe ICT-mogelijkheden eigen te maken, het proces van leren en onderzoeken van de leerlingen te sturen en te controleren. Werk en onderzoek via het internet kunnen onmiddellijk en zonder veel voorbereiding plaatshebben, maar het proces is moeilijk te controleren.

Aan de andere kant zijn de handelingen op een intranet goed te sturen, omdat het gezochte materiaal vooraf geselecteerd is. Het laten functioneren van zo'n gesloten systeem voor onderwijsdoeleinden vergt echter een behoorlijke hoeveelheid voorbereiding van secties en systeembeheer.

5.3 Wenken aan docenten die ermee verder willen.

Nog niet met tekstverwerking of iets dergelijks begonnen?

Bespreek eens met een collega die met ICT-toepassingen

kort geleden gestart is en niet al te deskundig is welke plussen en minnen hem/haar ICT in zijn/haar werk biedt.

Solo?

Vind een partner in ICT met wie u veilig en brainstormend op afgesproken tijden kunt uitwisselen over ICT-toepassingen. Plan er tijd voor.

Gesprek met collega's van uw sectie of een collega van een ander vak of andere school.

Wissel eens uit welke mogelijkheden u ziet in het gebruik van IT bij KCV-onderwijs. Laat het een gesprek zijn waarbij u u beiden veilig voelt om elkaars weten en kunnen aan te vullen: de een weet allicht minder of meer dan uzelf. Het is juist prettig om samen te brainstormen welke onderwijs- en leeractiviteiten die nu nog via bord, mond of papier gaan, met behulp van ICT zouden kunnen gebeuren.

Gesprek met de systeembeheerder op school.

Vestig bij hem of haar niet de indruk dat u veel van ICT af weet. Hij/zij weet zeker meer, kan de indruk krijgen dat u voldoende deskundigheid heeft, en gaat allerlei technische termen gebruiken. Bespreek welke mogelijkheden het IT-netwerk op school biedt voor gebruik voor onderwijs en specifiek voor het KCV. U kunt de inhoud van deze publicatie als aanleiding gebruiken.

Gesprek met een docent die in de (begeleidings)commissie van ICT zit.

Bespreek met hem/haar welke ICT-toepassingen al bij verschillende vakken aan bod komen. Vraag eens bij die collega's naar de effecten. Vraag ook naar mogelijkheden voor het verkrijgen van de cursus 'Digitaal Rijbewijs': een zelfdoe-cursus. Laat u adviseren welke onderdelen aansluiten bij uw behoefte. Als u die gaat doen, is het aan te bevelen deze samen met een collega te doen; al oefenend en prattend onthoudt u meer.

Van een collega of een leerling leren ‘internetten’ en ‘e-mailen’?

Zoek een collega die net de beginnersfase wat ICT betreft voorbij is; of een deskundige relatie die didactische rust uitstraalt of een leerling die het leuk vindt om andere mensen iets uit te leggen en henzelf te laten oefenen. Richt uw aandacht op een KCV-achtig onderwerp: bijvoorbeeld informatie over beelden in het Vaticaanse Museum. Bespreek met hen wat u wel en niet weet en kunt ten aanzien van ICT. Ga dan naast hen zitten. Laat die persoon alle handelingen die hij doet, vertellen en associaties aan u doorgeven die hij heeft. U kunt zo al kijkend veel leren.

Als degene die u onderwijst, het aan kan, ga dan zelf achter de computer zitten en laat de onderwijzende aan u doorgeven wat u moet doen om bij de juiste informatie te komen. Van ‘zelf doen’ leert u het meest.

Van leerlingen meer leren?

Laat leerlingen die informatie van Internet gebruiken, opschrijven welke zoekpaden en trefwoorden zij hanteren. (Dat is in het kader van de reflectie een passende opdracht.) U kunt deze zoekpaden dan zelf eens overdoen. Een tweede manier om van leerlingen te leren is: een project starten rond een thema: de docent en leerlingen stelle samen een thema vast en spreken af dat internet een belangrijke bron en medium is. Tevens worden nog eventuele andere criteria vastgelegd: omvang van teksten, duur van het project, taakverdelingen. Leerlingen managen het project zo zelfstandig mogelijk. De docent ‘coacht’. Hij brengt dus op gezette tijden en aanvraag inhoudelijke begeleiding in. Leerlingen werken hard, de docent ook, maar op een andere manier.

Andere manieren van leren?

- ◆ Bestel de cursus van Leo Nellissen, een enthousiaste classicus die ook al vroeg de ICT-mogelijkheden voor KCV zag. Zie hiervoor de VCN-Bulletins.
- ◆ Als u meer informatie over internet wil lezen, bestel de Volkskrant Internetgids (auteur: Theo Stielstra, SDU uitgevers, ISBN 9 789012 087414; een leerzaam, dun

boekje met goede duidelijke uitleg en procedures dat zijn naam van gids eer aan doet.

- ◆ Zoek de sites op die in het boek “Internet für Althistoriker und Altphilologen: eine praxisorientierte Einführung” staan (auteurs: D.Kaufmann en Paul Tiedemann; uitgave Wissenschaftliche Buchgesellschaft bstelnr. 14163-6)
- ◆ Zoek ook de sites op die in het “Vademecum voor de leraar klassieken” van Anton van Hooff staan (dictaten-centrale KUN, tel. 024-3616250).

Bijhouden?

- ◆ Bezoek als u ervaring heeft, de sites waar veel uitgewisseld wordt. Stel uw vragen daar of geef informatie. Het zou mooi zijn als u via internet een andere KCV-docent vindt in uw regio die even enthousiast geworden is als u zelf.
- ◆ Zorg voor een prikbord waarop leerlingen eventueel suggesties kunnen doen voor sites met betrouwbare informatie.
- ◆ Plan per twee weken twee uur vrij om te ‘surfen’. Dat behoort nu tot een van de informatie-bronnen om het vak bij te houden.
- ◆ Laat voordat u een frequente bezoeker van het internet wordt, instrueren over de wijze waarop sites en informatie in digitale archiefmappen kunt opslaan.

6 KCV op internet

een lijst met sites, geschikt voor docenten en leerlingen

Atte Visser

Zoek je informatie over de oudheid:

- ◆ <http://ancienthistory.about.com/>
- ◆ <http://www.perseus.tufts.edu/>

Je kunt ook deze zoekmachine proberen, speciaal gericht op de Oudheid op internet:

- ◆ <http://argos.evansville.edu/>

Zoek je naar een onderwerp uit de Griekse of Romeinse mythologie:

- ◆ <http://hsa.brown.edu/~maicar/index.html>
- ◆ <http://www.showgate.com/medea/bulfinch/>

Een Nederlandse site voor het vak kcv:

- ◆ <http://www.kcv.nl/frame/default.htm> (overzichtelijke informatie per kcv-thema, plus handige verwijzingen naar andere nuttige sites).

Zoek je naar doorwerking van antieke verhalen in de moderne kunst:

- ◆ http://www.kpcgroep.nl/klassieke_culturele_vorming/klas5hyp.htm#receptie

Handige zoekmachines:

- ◆ <http://www.ask.com/>
- ◆ <http://www.yahoo.com/>

7 Lectuur

bruikbare lectuur voor wie méér wil

Mannus Goris

Artikelen

Buykx, M.H., Zelfstandig leren met de computer, in: Lampas, jrg. 29 nr. 3 (1996), pag. 200-211

Fisser, C., 'Klassieken' in het Rijksmuseum, in: Lampas, jrg. 32 nr. 1 (1999), pag. 70-86

Hooff, A. van., Kunnen media klassiek vormen?, in: Lampas, jrg. 29 nr. 3 (1996), pag. 212-228

Laan, N.M., en Jong J.R. de, Informatietechnologie en Klassieken II: Onderwijs deel 1, Lampas jrg. 31 nr. 2 (1998), pag. 157-188 (voor KCV interessant)

Laan, N.M., en Jong J.R. de, Informatietechnologie en Klassieken II: Onderwijs deel 2, Lampas jrg. 32 nr. 3 (1999), pag. 211-267 (voor talenonderwijs interessant)

Raap, J., Goris, M. en Molenaar, M., e.a., Rapport Expliciteringscommissie KCV, Lampas jrg. 29 nr. 3 (1996), pag. 261-322

Boeken

Corda, A., Internet in het talenonderwijs, uitg. Coutinho, Bussum 1999 (bedoeld voor Moderne Vreemde Talen Onderwijs; vol duidelijke aanwijzingen voor eigen internetgebruik en voor het maken van opdrachten)

Kaufman, D., en Tiedemann, P., Internet für Althistoriker und Altphilologen: eine praxisorientierte Einführung,

Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt 1999 (nr. 14163-6)

Stielstra, T., Internet-gids: schrijven, zoeken, e-mail in de praktijk, Sdu Uitgevers, Den Haag 1999 (bestellen bij De Volkskrant of Het Parool)

Cursus

Nellissen (Leo), Beginnerscursus voor internet op diskette, te bestellen door overmaking van fl. 30,- op rekening 6978410 van Leo Nellissen, Tilburg (inlichtingen 013-4675818)

Besteladres:

SLO, specialisten in leerprocessen

t.a.v. Martje Jacobs

Postbus 2041

7500 CA ENSCHEDE

Telefoon (053) 4840 358

Fax (053) 4307 692

S | L | O

specialisten in leerprocessen